KO E HALANGA TĀPUAKI

Ma’á e Kāinga Tonga ‘i he

UNITED METHODIST CHURCH

Novema 2026

LAU FOLOFOLA FAKA'AHO

KO E LAU FOLOFOLA FAKA'AHO

Novema: Ke tau Fakafeta`i ki he 'Otuá 'okú ne Fakamaau mo Fakatonutonu kitautolu 'aki 'a 'ene Meesi mo `ene fai Fakahaofi. / *With Thanksgiving to God who Judges and Corrects our Ways with his Mercy and Deliverance."*

Sāpate, Novema 1: *Sāpate hono 22 hili 'a e Penitekosi. Sāpate 'o e kau Sangatto (Lanumata)*.
Lēsoni: Siosiua 3:7-17; Saame 107:1-7, 33-37; 1 Tesolonaika 2:9-13; Matiu 23:1-12.

Mōnite, Nōvema 2: Lau Folofola - Saame 78: 1-4.

Ki'i Ama: Saame 78: 1, "TOKANGA, 'a hoku kakai, ki he lao 'oku ou 'atu: Fokotu'u telinga mai ki he ngaahi lea 'a hoku ngutu."

Pou'Ao: Ko e taumu'a 'o hono ako'i 'o e hisitōliá mo e Folofolá koe'uhí ke falalá 'a e ngaahi to'utangatá ki he 'Otuá 'o 'ikai ngalo 'Ene ngaahi fekaú. Peá ka mahino 'a e ngaahi 'alo'ofa mo e fu'u ivi mālohi 'o e 'Otuá, pea fakanatula pe ke makatu'unga ai ha mo'ui 'oku talangofua mo tu'u ma'u. 'Oku natula pehē 'a e Saame mo e ngaahi Folofola 'oku tau fakalaulauloto ai 'i he uiké ni. Ko hono leá ko e "Tokanga," pe "Fakaongo" 'i he fakalea 'a e Paaki Motu'á, *(incline your ears.)* Ko e liliu eni mei he lea faka-Hepelū ko e *haṭṭû.* Ko e fatu mei he fakakaukau 'o e mafao *(stretch)*, pea 'i hono ngāue'aki 'i heni, 'oku 'uhinga ke fao'i e telingá, e sinó, ke punou hifo ki lalo pea tulolo pe falala ki mu'a ke ofi ange 'a e telingá ki he tala 'oku faí. Ko e 'imisi 'o e faka'apa'apa kakato 'a e mo'uí mo e tukuange kakato 'a e telingá mo e tokanga ke tali 'a e tala 'oku fai maí. Ko hono lea pe fakakaukau fehangahangai 'oku ngāue'aki 'e Paula 'i he Tohi Ngaue (7:51) ko e "kia kekeva." 'E kau ai pe mo e fakakaukau 'o e "momole 'olungá," mo e nāunau 'o ha mo'ui 'oku 'ikai ke ala hifo ki lalo 'o tali ha tala pe ko ha akonaki. 'Oku mahu'inga lahi 'a e fakakaukau 'o e ki'i fo'i lea pe 'e taha 'oku kamata'aki 'a e Saamé, he mahino 'oku 'ikai ko e uki ngāue pe ke "tokanga" pe "fanongo" ka ko e uki ke fatu 'a e mo'uí ki ha fa'unga makehe pe fo'ou - ko e fa'unga 'oku hoholi pea vilitaki ke ongona 'a e talá, pea mahino 'oku teuteu 'a e sinó, lotó, mo e laumālié ke talia 'a e tala ko iá. 'Oku fēfē 'a e "tokanga" 'oku tau fai ki he Folofolá 'i he kuonga mo e 'ātakai 'oku tau mo'ui aí? Pe na'e faingofua pe 'a e "tokangá" mo e "fanongó" 'i he ngaahi 'ātakai masivesiva ne tau tupu aí, he na'e 'ikai mo ha toe me'a ke ne tohoaki'i 'etau tokangá mo 'etau fiema'ú. Na'a kuo lauta 'a e 'ilo'ilo mo e "fie-'ilo" 'i he kuongá ni, pea si'isi'i ai ke tau hoholi mo vilitaki ke ongona 'a e Folofolá mo e fanafana me'a 'oku fai mai 'e he 'Otuá. Pea mahalo pe 'oku kei hoholi pe 'a e sinó, lotó, mo e laumālié ki he Folofolá, ka kuo fu'u lahi pe 'a e ngaahi me'a kehe 'okú ne tohoaki'i 'etau tokangá - ngāué, tulituli taimí, telefoní, fiema'u faka matelié, fiema'u ke tokangaekina e akó, sipotí, mo e ngaahi fiema'u ke fakalakalaka 'a e mo'ui 'a e fanaú - mo e ha fua 'a e ngaahi me'a 'okú ne tu'u fehangahangai mo e laumālie mo e 'ulungaanga totonu 'o e "tokangá" 'o hangē ko ia kuo tau lave ki aí. Tauange ke tau a'usia 'a e kakano mo e kotokotoa 'o e "tokangá" pe "fanongó," 'o fou 'i he'etau tali 'a e Kaveinga 'o e mahiná ni, "Ke tau Fakafeta`i ki he 'Otuá 'okú ne Fakamaau mo Fakatonutonu kitautolu 'aki 'a 'ene Meesí mo `ene fai Fakahaofi."

'Ānau, Lotu mo e 'Aukai: Ko e hala 'ena 'oku puli, 'oku 'ikai ha ha me'a; Ka ko Sisu 'oku faka'uli, 'E 'ikai te tau lave. 'Emeni.

Tusite, Nōvema 3: Lau Folofola - Saame 78: 1-7.

Ki'i Ama: Saame 78: 2-4, "Ka u to'o hoku ngutu 'i ha paloveepi; Ka u pu'aki 'ani misiteli 'o e mu'aki taimi: Ko e ngaahi me'a kuo tau ongona mo 'ilo'í, Pea kuo fakamatala mai 'e he'etau ngaahi kui. *'E 'ikai te tau fufū ia mei he'enau fānau, Kae tala ki he to'utangata kaha'u 'a e ngaahi mālō 'o Sihova, Mo hono fu'u ivi, mo e ngaahi ngāue fakaofo kuó ne feia."*

Pou'Ao: Ka 'i ai ha me'a 'oku fufū, ko e me'a ia 'oku puli mo 'ikai ke 'asi. Peá ka 'i ai ha me'a 'oku 'asi, pea mahino 'oku 'ikai ko ha me'a ia 'oku fufū. Ka 'oku mālie 'a e ki'i fokotu'u 'oku 'omai 'e he tu'unga lea faka-pālangi ko eni: *It is hiding in plain sight*. *'Oku fufū pe 'i he 'atat'atā loa*. Ko ha me'a 'oku puli pe ia lolotonga pe 'a 'ene tekeutua mai. 'Oku pehē mo e lave 'oku fai 'e he fatu Saame 'i he'ene akonakí. Ko e 'ahó ni, 'oku tau vakai ki he taha hotau tefito'i ngafa 'i he mo'uí 'i he fakamā'op'opo 'a e fatu Saamé, ko e "Tala." 'I he fakamā'opo'opo 'a e fatu Saamé, ko e ngāue fahangahagai *(opposite)* 'o e "Talá" ko e "fufū." 'Ka te tau malava fēfē 'o fufū 'a e me'a 'oku hā mo e'a mata'ā'ā ki he mo'ui–'a e tauhi faka-Palovitenisi na'e fai 'e Sihova mei Isipité pea 'i he kuonga kotoa mo e tūkunga kotoa 'o e mo'ui 'a e kakai Isilelí. Ko e fehu'i tatau te tau fai 'i he kuonga 'oku tau mo'ui aí - Te tau malava fēfē 'o fufū 'a e me'a 'oku tekeutua 'i he'etau mo'ui - ko 'etau hao mei he 'aho ki

he ‘aho ‘i he fononga ‘oku tau faí, ko e “fu‘u ivi, mo e ngaahi ngāue fakaofo kuó ne feiá.” Kuo lava ‘a e ta’u ‘e nimangofulu mālō ‘a ‘etau fakahoko ‘a e lotu faka-Tongá ‘i he Siasi Metotisi Fakatahatahá *(UMC)* ‘i Ameliká ni. Ko hono ngaahi fu’u koloa ‘oku lauta pea fonu – ‘a e mateaki mo e lava me’a ‘a e mātu’a na’a nau tā mai ‘a e fihí ke fokotu’u ha ngaahi fai’anga lotu ke fakahoko ai ‘a’etau tauhi ‘Otuá mo tauhi ki hotau kaungā fonongá. Pea ka kumi ke loloto ange, fēfē ‘a e ngaahi koloa lelei na’e patoloaki ‘e he‘etau fanga kuí mo ‘etau mātu’á ‘o nau mo’ui ai ‘i he laui to’utangata. Na’e ‘ikai ko ha kehe pe ke mo’ui, ka na’e hangē ha ngoue ‘uheiná ‘o lahi hono ngaahi tāpuakí. Na’a nau feveikokai’aki mo fetauhi’aki ‘o fakahoko kakato hono ngaahi tu’utu’uní neongo ‘a e masivá mo e fusimo’omó. ‘Io, ko e ngaahi koloá ni kotoa, ‘oku lolotonga fufū pe ‘i he ‘ata’atā loá. Na’a ’oku puli lolotonga pe ‘a ‘ene hā he ‘oku ‘ikai ke fakahoko ‘a hotau fatongia talá ki he ‘etau fānaú. Pea te nau tala fēfē ki he ‘enau fānaú kapau te tau “fufū” meiate kinautolu. Tau vakavakai pe ki he fononga ‘oku tau faí, he ‘oku toe faiako pe mo fakahinohino ‘a e hala fononga kiate kitautolu. Ko e kau *Hawaii*, *Ma’ori*, mo e Initia ‘o Ameliká ni – ’oku nau fekuki mo e mole lahi ‘i he fonuá, kelekelé, leá mo e `ulungaanga fakafonuá. Mo’oni na’e ‘i ai ‘a e konga lahi ko e ngāue kovi ‘a e kau Papālangí, pea mo e konga ko ‘enau ta’etokanga ke fai ‘a e “Talá,” kae fufū ‘a ‘enau koloá. Ko e talanoa ‘o e kau Siú, ‘oku uho ‘aki ‘a hono “Tala” ki he’enau fānaú mo e fānau ‘a ‘enau fānaú ‘a e ngāue fakaofo na’e fai ‘e Sihova ma’anautolú, pea `okú ne lolotonga faí ni pea ‘e pehepehē ai pe ‘o lauikuonga pea ta’engata. Tauange ke tau fai pehe mo kitautolu

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘Eiki, tokoni mai ke mau talaki ‘a Ho‘o ngaahi ngāue fakaofo ki he‘emau fānaú mo e ngaahi to‘utangata kaha‘ú, koe‘uhí ke ‘oua na‘a ngalo ‘iate kinautolu Ho‘o ‘ofá, mālohí, mo Ho‘o kelesí, ‘Emeni.

Pulelulu, Nōvema 4: Lau Folofola – Siosiua 24: 1-3a.

Ki’i Ama: Siosiua 24: 1, “PEA fakataha ‘e Siosiua ‘a e ngaahi matakali kotoa ‘o ‘Isileli ki Sikemi, ‘o ne ui ange ‘a e kau mātu‘a ‘o ‘Isileli, ko honau hou‘eiki mo honau kau fakamaau mo honau kau ‘ōfisa: pea na‘a nau fakatefua mai ki he ‘ao ‘o ‘Elohimi.”

Pou ‘Ao: Kuo toulekeleka ‘a Siosiua, pea ko ‘eni ‘a ‘ene tatau faka’osi ki ha’a ‘Isilelí. Koe taha ‘eni ‘o e ngaahi lēsoni tu’ukimu’a ‘i he Folofolá he ‘okú ne lave’i ‘a e tefito’i fakamo’oni ‘a e tangata / fefine Kalisitiane mo ‘ene tali ui kakato ki he ‘Otuá. Te tau toki lave ki ai mo hono ngaahi koloa mahu’ingá, ka ‘oku tau vakai ki hono foungá ‘i he ‘ahó ni, ‘a ia ‘oku talanoa ki ai ‘a e Ki`i Amá: ko hono fakatahataha’i ‘e Siosiua ‘a e ngaahi matakali kotoa ‘o Isileli ki Sikemi, ‘o nau fakatefua ki he ‘Ao ‘o ‘Elohimí. ‘Oku kei tukufakaholo mai pe ‘a e mahu’inga ‘o e “fakatahá” ‘i hono fakahoko ‘a e Ouau ‘o e Lotú talu mei he Fuakava Motu’a ‘o ‘inasi ai ‘a kuonga kotoa pe. Ko e taha’i me’angāue faka-Otua he ‘oku makatu’unga ‘i he fekau’aki mo e taumu’a taha, pea li’aki ai mo fakangalongalo’i ‘a e taumu’a ‘oku siokita, fakafo’ituitui mo māvahevahe. Ko e fekau’akí mo e taumu’a tahá ‘okú ne fakama’anu ‘a e Tui ‘Otuá, he ko e taipe ‘o e fekau’aki mo e fetauhi’aki ‘a e Tolu Taha’i ‘Otuá. ‘Oku Kalisitiane ‘a e Kalisitiané koe‘uhi ko ‘ene kau ki he fakataha’anga ‘o e kakai tuí. Tonu pea mālie ‘a hono fakalea’e he Punaké ‘i he Himi 571: *‘Ofa pe ke tau ongo’i ‘I he taimi fulipe, ‘A e fu’u mana ko e feohi, Tupu mei he Laumalie. Mata’ia ‘a e ‘Otua, ‘Ilo ‘ene lea mai, Sino taha he ‘Ulú na, Feongo’i ai mo langi.* Na’e ‘ikai ke fai noa ‘e Siosiua ‘a ‘ene uiaki fonó, he na’e mahu’inga ke fakahoko ‘a e fakataha ko ‘eni ‘i Sikemi, ko e potu na’e toutou hoko ko e fetaulaki’anga ‘o langi mo māmani ‘i he hisitōlia ‘o e fononga ‘a e kakai tuí, pea mei he Fuakava Motu’á ki he Fuakava Fo’oú. Ko eni na’e fokotu’u ai ‘e Epalahame ‘a e ‘uluaki ‘olita ‘o e Tuí ‘i he fu’u Oke ‘o Molé. Na’e tu’u heni ‘a e vaikeli ‘o Sēkope, na’e kole inu ai ‘a e fefine Samelia kia Sīsū. ‘Oku ‘i ai pe ‘a e ngaahi feitu’u ‘i he‘etau mo’uí kuo fakatapui ‘e he ‘Otuá ke hoko ko hotau Sikemi, ko e fetaulaki’anga ‘o e ‘Otua mo hono kakai. ‘Oku kau heni hotau ngaahi falelotú, ngaahi olita faka-fāmilí, mo ha feitu’u pe kuo ke fakaatā ke fakafaingamālie ke fai ai e fetaulaki mo e Laumālie Mā’oni’oní. ‘Oku fiema’u ke tau fakapapau’i ‘oku kei hokohoko atu pe ‘a e ngaahi fakataha’anga ‘o e Lotú ‘i “Sikemi” mo fakapapau’i ‘oku fakahoko ‘a e fakatahá ‘i he ‘Ao ‘o ‘Elohimí, ‘o ‘ikai ko ha tangata. Mālō pe ‘oku ‘i ai ‘a e faingamalie ke fakahoko ai ‘a e ngaahi fakatahá ‘i he *Zoom* mo e ngaahi me’angāue faka-tekinolosiá, ka ‘oku fiema’u ‘a e ivi ‘o e feohi ‘oku fakafou mai ‘i he fakataha’angá. ‘Oua te tau fakasi’isi’i ‘a e ivi pea mo e “fu’u mana ko e feohí,” he ko e fu`u ivi ia kuó ne fakama`anu ‘a e Lotu faka Kalisitiane talu mei he kamata ‘a e Mu’aki Siasí. Ko hono fakapulipulí, he na’e ‘ikai ko ‘Epalahame, Siosiua pe ko Sēkope, pea ‘oku ‘ikai ko koe pe ko au, ka ko e “Tupu mei he Laumalié.”

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘Ofaange ke liling ki he faktahá ni, ‘A e kelesi Hotau ‘Eikí, Hono ivi ngāue mai! Ka tau hao mei he koví, Ka tau laka pe ki mu’a, ‘O tau tupu ai ke ofi Ki he anga he ‘Otua. ‘Emeni.

Tu’apulelulu, Nōvema 5: Siosiua 24:14-25

Ki’i Ama: Siosiua 24:21-23, “Pea lea ‘a e kakai kia Siosiua, ‘Oua foki; ka ko Sihova te mau tauhi ki ai.

Pea tali ‘e Siosiua ki he kakai, Ko e kau fakamo‘oni kimoutolu kiate kimoutolu kuo mou fili ma‘amoutolu ‘a Sihova ke mou tauhi ki ai. (Pea na‘a nau pehē, Ko e kau fakamo‘oni kimautolu.) Pea ko eni ke mou hu‘ihu‘i ‘a e ngaahi ‘otua muli ‘a ia ‘oku ‘i homou lotolotonga, pea ofe‘i homou loto kia Sihova ko e ‘Otua ‘o ‘Isileli.”

Pou ‘Ao: “Ko e leá ‘oku ma’ama’a.” *Talk is cheap*. “Oku le’olahi ange ‘a e ngāué ‘i he leá.” *Actions speak louder than words.* “Ko ho’o palōmesi, ko ho mo’ua.” *To promise is a debt.* ‘Oku tokoni ‘a e ngaahi tala ko ‘eni ke fakamaama ‘a e Ki`i Ama ‘o e ‘ahó ni. He ko e kau `Isileli eni ‘oku nau felafoaki pea mo Siosiua, pea mahalo na’e ‘ikai ha taha ‘e toe lahi ange ‘ene ‘ilo ki he natula ‘o e kau ‘Isileli ‘ia Siosiua. Na ‘ane ‘ilo‘i lelei ‘a e kau ‘Isilelí koe‘uhí he na‘e talu ‘ene kei tamasi’i mo ‘ene sio tonu ‘i he ‘enau tōnounou, lāunga, mo toutou li’aki ‘enau ngaahi palōmesi ki he ‘Otuá. ‘I he a‘u ki he Vahe 24 ‘o Siosiuá, kuo meimei ‘osi kotoa ‘akinautolu na‘a nau kolosi ‘i he Tahi Kulokulá ‘i he toafá. Ko Siosiua pē mo Kēlepi na‘e toé. Na‘e sio tonu ‘a Siosiua ki he to‘utangata na’e hē hē holo ‘i he toafá mo e ‘ikai ‘aupito ke fehoanaki ‘enau ngaahi ngāué mo ‘enau ngaahi fuakava na’a nau lea ‘aki. Ko e nima to’omata’u ia ‘o Mōsesé. Na‘á ne ‘i ai tonu ‘i he ‘alu hake ai ‘a Mōsese ia he Mo‘unga Sainaí kae ngaohi kāfi koula ‘a e kakaí ia. ‘I he ngaahi ta‘u ki mu‘á, na’e kau ‘a Siosiua ‘i he kau asiasi ‘e toko 12 na‘e fekau‘i atu ki Kēnaní. Na’e foki mai ‘a e ni’ihi ‘o e kau asiasi ‘o fakamafola ‘a e me’a hala pea fakatupu ai ‘a e manavaheé mo e hanu ‘i he kakai. Na’e tuai e kemo ‘a ‘enau fakamanamana te nau angatu‘u, ‘o ngalo faka‘aufuli ‘iate kinautolu ‘a e ngaahi tala‘ofa ‘a e ‘Otuá. Na‘e ‘ilo ‘e Siosiua ‘a e ‘ulungaanga totonu ‘o e kau ‘Isilelí mo ‘enau aafe ki hono li’aki ‘a e ‘Otuá. Na’e tu`unga ai ‘a `ene lea ‘i he vahe 19, “‘E ‘ikai te mou lava ke tauhi ‘a Sihova.” Na’e mahu’inga kia Siosiua ke mahino ki he kau ‘Isilelí ‘a e feto’oaki ‘a e me’a ‘oku nau lea ‘akí mo e me’a ‘oku nau faí. ‘Oku kei mahu’inga ‘a e ngaahi akonaki ‘a Siosiuá kiate kitautolu ‘i he kuongá ni. ‘Oku tau lau ma’u loto ‘a e veesi 15 he ‘oku mālie pea ongo tonu ki he lotó mo ‘etau tuí, kae a’u ‘a Siosiua ki he nāunau ‘o e feto’oaki ‘oku toka ‘i he mo’ui ‘a e tangata mo e fefine.

Tau vakai pe ki he ngaahi me’a ‘oku tau fetaulaki faka’aho mo iá. ‘Oku ‘i ai pe ‘a e ngaahi tūkunga ‘oku tau piki ki ai - ke fakapapau’i ‘oku fika ‘uluaki ma’u pe, fakapapau’i ‘oku faingamalie faka-ekonomika ‘a e me’a kotoa, fakapapau’i ‘oku “TOTONU” ‘a e me’a kotoa. Ko e ngaahi tokāteline mo e ngaahi tui ‘oku ngali tonu ki he ‘etau fonongá, ka ‘oku toi mai ai ‘a e ngaahi “otua muli” ‘oku tau tauhi ki aí, kae li’aki ‘a e ‘Otua ‘o hangē ko e Kovinanite `o e veesi 15. Ko e ngaahi “tokāteline” ‘oku nau tu`u fehangahangai mo e Fekau Lahi `a e tauhi `Otuá: ‘Ofa ki he ‘Eiki ko ho ‘Otuá, ‘o fai‘aki ‘a e kotoa ‘o ho lotó, mo e kotoa ‘o ho laumālié, mo e kotoa ‘o ho ‘atamaí … Pea ke ‘ofa ki ho kaungā‘apí ‘o hangē ko ho‘o ‘ofa kiate koe.” ‘Oku kei ‘aonga ‘a e akonaki ‘a Siosiuá, ke ‘oua ‘e ngata pe ‘etau fakamo’oni ‘i he veesi 15, ka tau toutou vakili ‘a ‘etau fonongáke vakai na’a ‘oku ‘i ai ha ngaahi otua muli ‘oku tau kei tauhi ‘i he fononga ‘oku tau faí.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Tu ‘oku fa’a ‘a’ahi mai ‘A e ‘Eiki ki hono temipale, Sivi ‘a e ngaue ‘oku fai, ‘Eke ‘a e loto fua pe. ‘Emeni.

Falaite, Nōvema 6: Lau Folofola – 1 Tesalonaika 4: 13-18.

Ki’i Ama: 1 Tesolonaika 4: 18, “Mou fe-fakalotolahi’aki ‘a e ngaahi fakakaukau ko ia.”

Pou ‘Ao: ‘Oku hangē ‘a e fe-fakalotolah’akí ko e talanoa ki he vai māfaná; ‘oku ‘ikai ha taimi ia ‘oku hū hala ai. Ne tau lave ‘aneafi ki he akonaki na’e fai ‘e Siosiua ki he kau ‘Isilelí, pea hangē ‘oku mahu`inga makehe ‘a e lēsoni mo e Ki`i Ama `o e `ahó ni ‘i he`ene muimui mai ‘i he akonaki na’e fai `e Siosiuá.

‘Oku lahi ange ‘etau kauhala taha mo ‘Isilelí ‘i he taimi ‘oku tau kauhala taha ai mo Siosiuá. Fakafeta’i he ‘oku tau kauhala taha ‘i he’etau taumu’á, ko e kau muimui ‘o Kalaisi. Ko e ‘uluaki ‘Ipiseli ‘a Paula ki Tesalonaiká, kolomu’a ‘o Masitōniá, na’e fai ia ke fakalotolahi’i kinautolu koe’uhi ko e kau Siu ne nau fakafepaki ki he ngaahi akonaki ‘a e ‘apositoló na’á ne fokotu’u ’aki ‘a e Siasí. ‘I he lēsoni ‘o e ‘ahó ni, ko e fakalotolahi ia ‘a Paula mo ‘ene tali ‘a e ngaahi fehu’i ‘a e kāinga Lotú fekau’aki mo e toe foki mai ‘a Sisūú. ‘Oku taki kitautolu ‘e Paula he lēsoni ke tau fakamama’u ki he kaha’ú pea mo hono ngaahi tāpuaki kuo tokateu mai ‘e Sīsū kiate kinautolu ‘oku tui mo fai ki he’ene ngaahi fekaú –‘oku fakapapau’i ‘ene toetu’u fakataha pea mo e ‘Eikí he’ene toe hā’ele ‘Anga Ua maí. Ko eni pe ‘a e taumu’a ‘o e fononga ‘a e Kalisitiané, pea neongo ‘a ‘ene faingata’á ka kuo pau ‘a hono palé. ‘Oku mālie ‘a e akonaki ‘a Paulá he ‘okú ne toe fakae’a mai ‘a e natula ‘o e fononga ‘a e Kalisitiané, ko e fononga ‘oku fekau’aki mo fe-tauhi’aki. Neongo ko e tuí kuo pau ke fakapapau’i faka fo’ituitui, ka ko hono tauhí ‘oku fakahoko ia ‘i he uhouhonga ‘o e kaungā fonongá. ‘Oku ‘ikai ke tupulaki ‘a e Kalisitiane ‘i he‘ene mo’ui tokotahá, ka ‘oku fakatu’umālie ‘a e mo’ui ‘a e Kalisitiané ‘i he‘ene fekau’aki mo hono kaungā fonongá. ‘Oku fēfē ‘a e tu’unga faka fe-tokoni’aki ‘a ‘etau mo’uí? Ko e taimi ‘oku tau me’angāue’aki ai ‘a ‘etau leá mo ‘etau tō’onga mo’uí ke patoloaki ha lelei, ko ‘etau tulimui ia ki he fekau ‘o e “fe-tokoni’akí.” ‘I he founga tatau, ‘oku toe faingofua pe ke hoko ‘etau leá mo ‘etau tō’onga mo’uí ko e me’a ‘okú ne tukuhifo hotau kaungā fonongá; ko ‘etau mavahe ia mei he “fe-

tokoni'akí." 'E lelei kapau 'e 'i ai ha ki'i me'a sivi 'i he mo'uí ke ne sivi 'a e leá, ngāué mo e tō'onga mo'uí ke fakamahino ko e me'a 'oku "fe-fakalotolahi'aki" pea toki lea 'aki pe fakahoko. 'E tokoni nai 'a e fo'i lea ko 'eni 'oku teu keu fai ki hoku kaungā fonongá ki he "etau" fononga fakalūkufuá, 'o 'ikai ke ngata pe 'i he taimí ni, kae tonu ai 'a e fononga lōloa ke a'u ki he 'itaniti 'o e 'Otuá? 'E tokoni nai 'a e fo'i tohi ko 'eni 'oku teu keu fai 'i he *Facebook* pe ko e mitia? Tauange ke tau 'ausia 'a e mahu'inga 'o e "fe-fakalotolahi'akí" pea malava ai ke tau matu'uaki ha ki'i faingata'a kae malava ke patoloaki ai ki mu'a 'a e fononga ki 'itānití. Mo'oni fau 'a talaloto 'a e Punake, "'Oku fita'a fau 'a e hala, Koto tele'a mo mo'unga, Ka 'oka ai ha faingata'a, Pipiki pe ki he 'Otua. Toe si'i pea a'u ki he 'api ma'u, 'O taka he monū pea kai hau."

'Ānau, Lotu mo e 'Aukai: 'Oku tau 'alu ai mo tau, Fepaki moni fili lahi, Tui ko e pea sio pau, Falala kia 'Atonai. Toe si'i pea a'u Ki he a'i ma'u, 'O taka he monū pea kai hau. 'Emeni.

Tokonaki, Nōvema 7: Lau Folofola – Matiu 25: 1-13.

Ki'i Ama: Matiu 25: 4, "Ka ko kinautolu na'e fai fakapotopotó na'e ha'u mo kinautolu ha lolo 'i he ngaahi hina na'e kau ki he'enau ngaahi maamá."

Pou 'Ao: 'Oku 'i ai 'a e hua 'oku fa'a pehē, "Ai ke ke poto he ha'u." 'Oku natula pehe 'a e talanoa 'oku tau fakalaulauloto ai he 'ahó ni. 'Oku hanga 'e he talanoa 'o fakafaikehekehe'i 'anautolu na'e poto he ha'u meiate kinautolu na'e vale 'i he ha'ú. 'Oku 'ikai ko ha ki'i fakavalevale. Na'e taha pe 'a e 'uhinga 'o 'enau ha'ú – ke kau ki he fakafetaulaki 'o e 'eiki ta'ané. Nau to'o mai 'a e maama ko e tefito'i me'angāue ke fakahoko 'aki 'a e fatongiá, kae `ikai ke 'i ai ha me`i lolo, pea 'oku tatau pe ia mo e 'ikai ke 'i ai ha maamá. Na'e fai faka'atu'i pe 'a e 'eiki ta'ané 'o 'omi taimi – ko e faingamālie lelei ia ke tokonaki ai ha me'i lolo. Ka nau omi kinautolu 'o mohe. Mahalo ne kau atu ai 'a e teuteú, ngaahi 'ulú, vali nge'esi nimá mo e ngaahi ala me'a pehē. Ka ko e ngaahi ala me'a kotoa pe na'e 'ikai 'i ai hano me'ime'i 'aonga ki he talitali 'o e 'eiki ta'ané. Pea a'u atu ki he taimi ke fakahoko ai 'a e fatongiá, pea 'ikai ke nau tu'u 'o fai ha feinga, ka nau tu'u pe 'o kole. 'E hangē 'oku tu'u fehangahangai 'a e tali 'a e kau taupo'ou potó mo e akonaki 'a Paulá mo e talanoa ne tau fai 'aneafi fekau'aki mo e mahu'inga 'o e fe-fakalotolahi'akí mo e fe-tokoni'akí. Ka 'oku fakamahino mai'e he talanoa 'a e tefito'i tu'utu'uni 'o e fetaulaki mo e 'eiki ta'ané, ko e fakamo'oni mo e tui fakafo'ituitui. Ko e tefito'i "lolo" ia 'oku 'ikai ke malava ke vavahé, he ko e foaki fakafo'ituitui 'o e loto mo e mo'ui kakato. Ko e nūunau ia 'o kinautolu 'oku nau "poto 'i he ha'ú." 'Oku nau tu'u 'o ha'u mo 'enau maama, kuo tokateu hono lolo. 'Oku nau tauhi mo lehilehi'i 'a e lolo ko iá 'o fakapapau'i 'oku 'ikai ke ngāue hala 'aki kae tauhi pe ke fakahoko 'aki 'a e fatongia 'oku teu ki aí, ko e faka fetaulaki ki he 'eiki ta'ané. Pe ko fē pe 'a e taimi 'e a'u mai ai 'a e 'eiki ta'ané, pe ko e mahiná ni pe ko e ta'u 'e 10 kaha'ú, 'oku nau mateuteu ke tu'u 'o fakafetaulaki ki he 'Eiki Ta'ané. Ko e lolo 'oku tolongá ko e 'ofa ki he 'Otuá pea 'ofa ki ho kaungā'apí 'o hangē ko ho'o 'ofa kiate koé, 'oku 'ikai ke ka'anga ia ha taimi. Ko e faka'ulia é 'o kapau 'e fai atu pe 'a e fononga pea ha'u 'a e pāhiá mo e fiú, pea tau li'aki 'a e taha'i "lolo" 'okú ne fakaili 'a e mo'ui 'a e Kalisitiané, pea a'u mai 'a e 'Eiki Ta'ané ia 'oku 'ikai ha me'i "lolo" ke fakafetaulaki kiate ia. Tauange ke tau kau he kau "poto he ha'ú" 'o tauhi tauhi ma'u 'a e "lolo" 'o e tauhi ki he 'Otua mo'uí, 'o tau poto 'i hono lehilehi'i mo fakapapau'i 'oku tolonga 'a e lolo ko iá 'i he'etau mo'ui fakafo'ituituí, telia na'a me'a mai 'a e 'Eiki Ta'ané 'i he tu'apo 'o e mo'uí, 'oku tau maau pe mo mateuteu ke fakafetaulaki kiate Ia. Fakafeta'i he ko e mo'uí ko e fononga, pea 'oku tau malava lelei pe 'o fononga mei he "vale he ha'ú" ki he "poto he ha'ú."

'Ānau, Lotu mo e 'Aukai: 'Ikai ka'anga ia ha taimi, Tatau he me'a kotoa; Ka tafitonga 'eni langi, Pe hake ha fu'u loa. 'Emeni.

Sāpate, Nōvema 8: *Sāpate hono 24 hili 'a e Penitekosi, (Lanumata)*.
Lēsoni: Siosiua 24:1-3a, 14-25; Saame 78:1-7; 1 Tesalonaika 4:13-18; Matiu 25:1-13.

Mōnite, Nōvema 9: Lau Folofola – Fakamaau 4: 1-7.

Ki'i Ama: Fakamaau 4: 1, "PEA na'e toe fai 'e ha'a 'Isilelí 'a e me'a na'e tau kovi ki he finangalo 'o Sihová, hili 'a e pekia 'a 'Ēhuti. "

Pou 'Ao: 'Oku tau lau 'a e Folofola 'o e 'ahó ni mo hono Ki`i Amá, pea 'oku ngali mo'oni ki ai 'a e talanoa huá, "'Ai mai ange ha me'a 'oku 'ikai ke tau 'iló." "Ai mai ha me'a 'oku fo'oú." 'Oku kamata pe 'a e lēsoní mo e fa'ahinga talatalaaki 'okú ne fakamahino mai 'a e 'ulungaanga maheni 'o ha'a Isilelí - ko hono toutou fai "'a e me'a na'e tau kovi ki he finangalo 'o Sihová." 'I he talanoa faka-laó, 'oku fakahingoa 'a e kakai pehē ko e kau "toutou fai-hia" *(repeat offenders)*. Pea ka 'i ai ha fa'ahinga pehē 'i he sistemi fakamaa'angá, pea 'oku 'i ai pe 'a e ngaahi

lao ke tokoni ki honau tauteá. ‘Oku ‘ikai ke toe fu’u fai ha ngāue makehe ia ke siofi ha ngaahi mo’oni’i me’a ‘e mahu’inga ki he tūkunga ke fakahoko ‘aki ‘a e tauteá. ‘Oku pau pe ke fononga ia ‘i he tu’ut’uni kuo ‘osi tokateu ma’á e kakai ‘oku nau toutou faihiá. ‘I *California* ni ‘oku fai tu’utu’ni ‘a e Vahe Lao ‘oku ‘iloa ko e *Three Strikes*, ‘o ‘uhinga ki hono fakahoko ‘a e tautea ‘i he ngaahi hia mamafa ‘o fakautuutu ki he mamafa angé, pea ko ‘ene a’u pe ki he tu’o 3 pea tu’utu’uni pau ki he nofo pilisone ta’u ‘e 25 ki he mate. Neongo ne toki fai ‘a e ngaahi fakalelei ki he Vahe Lao ko ení, ka ko e laumālie eni ‘o e fa’ahinga tautea ‘oku ‘oange kiate kinautolu ‘oku nau toutou fai hia–’oku mātu’aki ‘osi ‘a e fakamolemolé mo e meesí, pea ‘i ai hono tu’utu’uni pau ki he tautea ‘oku mamafa mo ‘ikai malava ke liliu. ‘I he talanoa ‘o e mo’uí mo e nofo ‘oku tau fai ‘i he sosāietí, ‘o tatau ‘i he fonuá, Siasí, mo e fāmilí, ‘oku ‘i ai pe kau “toutou fai-hia.” Ko kinautolu ia ‘oku nau toutou maumau’i ‘a e ngaahi lao ‘o e fonuá, ngaahi lao ‘o e nofó mo hono feveitapui’akí, ngaahi lao ‘o e fekau’akí mo e fetauhi’akí. Ko kinautolu ia ‘oku ‘ikai ke toe lava ha tokoni mo ha fakalelei ki ai ‘a e fāmili mo e kāingá. Ko e kaiha’á, kava malohí, fe’auakí, faito’o kona tapú, fai tu’utu’uni kovi ‘i he mo’ui ‘o ne maumau’i e nofó, ko honau tokoua mo’oni. Pea hangē pe ko e Tohi lao faka-pule’angá, ‘oku ‘i ai pe mo e ‘etau ngaahi tu’utu’uni mamafa faka-fo’ituitui - ko e ngaahi tu’utu’uni ‘okú ne tu’usi faka’aufuli ha toe a’u ha me’i fakamolemole, ‘ofa, tokanga, mo e meesi ki ha taha ‘oku “toutou fai hala.” Pea tala ‘e he sosāieti ko e “kau maumau,” ‘oku tuha pe ke li’aki pea tu’usi. Pea na’a mo ‘etau fai fakamaau fakafo’ituituí, kuo tau a’usia kotoa pe ‘a e ngaahi ola kovi ‘o ‘etau toutou fai angahalá, pea tau hola ai mei he ‘Otuá mo ho tau kaungā fononga. ‘Oku taulōfu’u a e vanu ‘o e halaiá, fakamā, mo e ngaahi maumau fakaeloto, pea toe fakautuutu ai pe ‘etau fai halá. Ka ‘oku fēfē ‘a e fai fakamaau ‘a e ‘Otuá? Lolotonga ‘oku fakalahi ‘e he ngaahi fakamaau’anga ‘o māmaní ‘a e tauteá, ‘oku fakalahi ‘e he ‘Otuá ia ‘a ‘Ene meesí mo ‘ene kumi maí. ‘Oku ‘ikai ‘aupito te ne li‘aki kinautolu ke mate ai pe. ‘Oku mahino ‘a e faikehekehé: ‘Oku iku ‘o tu’usi mo li’aki ‘i he fakamaau ‘a māmaní, ka ‘oku fakataumu‘a ‘a e fakamaau ‘a e ‘Otuá ke fakafoki mai mo faito’o.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘Oku ou fakamālō atu ‘i ho’o kei fakamolemole’i au pea ‘oku ou tautapa ki he ivi ‘o e Laumālie Mā’oni’oni ke fakatonua ‘a ‘eku fai fakamaau ki hoku kaungā fononga. ‘Emeni.

Tusite, Nōvema 10: Lau Folofola – Fakamaau 4: 1-7.

Ki’i Ama: Fakamaau 4: 3-4, “Pea tautapa ‘a ha‘a ‘Isilelí kia Sihova: he na‘e ‘iate ia ‘a e sāliote ukamea ‘e hivangeau; pea ko e me‘a fakamamahi ‘ene fakamo‘ulaloa ‘a ha‘a ‘Isilelí, ‘o uofulu ta‘u. Pea ko Tēpola ko e fefine palōfita, ko e uaifi ‘o Lapitoti, ko ia ia na‘a ne fai fakamaau ‘i ‘Isileli ‘i he taimi ko iá.”

Pou ‘Ao: ‘E tonu pe kapau ke tau pehē ko e veesi 1, ‘a hotau Ki`i Ama ‘aneafi, ko e ki’i veesi Talateu ia ki he toenga ‘o e Tohi ‘o e Kau Fakamāú. He ko e tohi “‘oku ‘i ai e ngaahi talanoa ki he kuonga ‘o e maumau lao ‘i he hisitōlia ‘o ‘Isilelí ‘i he vaha‘a ‘o e tau‘i ‘o Kēnaní pea mo hono fokotu‘u ‘o e pule fakatu‘í. Ko e ngaahi talanoa ‘eni ‘o kau ki he lavame‘a ‘a e kau to‘a na‘e ui ko e ‘Kau Fakamaaú’, ‘a ia ko honau tokolahi ko e kau ‘eikitau, ‘o ‘ikai ko e kau fakamaau fakaelaó.” Na`e me`angāue`aki `e he `Otuá `a e kau Fakamaaú ke vaka mai ai `a `ene fai fakamo`uí ki he kakaí, neongo `a `enau fai angahalá mo situ`a meiate Iá. Na`e kau ai `a Tēpola, pea ‘oku fakaofo ‘a ‘ene hā mo hono talanoa’i he Tohí ni koe’uhi ko e kuonga eni na’e ‘ikai ha tu’unga ia he sosāietí na’e fakangofua ha fefine ke ne ma’u. Ka ko e ‘ulungaanga pe ia ‘o e ‘Otuá ko ‘ene fai me’a fakaofo - ’o tatau pe ‘a e fakaofo ‘a ‘ene fili ‘a e fefine ke fakahoko ‘a ‘ene fakamaaú, pea mo e fakaofo ‘a ‘ene kei toutou fakamolemole’i ‘a e kau Isilelí, tu’unga ‘i he ‘enau tautapa kiate Iá. Neongo ‘oku fakaofo pea taumama’o, ka ‘oku tau malava pe ke ‘ilo ha konga si’i ‘o e nāunau na’e fakahoko ‘aki ‘a e fatongia ‘o Tēpolá. Hangē ko e lave ‘i ‘olungá, ‘oku mahino mei he Talateu ‘o e Tohi ‘o e Kau Fakamaú, ko Tēpolá ko e taha ‘o e kau to’a ne nau malava ‘a e ngaahi fatongia tu’ukimu’a ‘i he kuonga ko iá. Na’e nofo ‘i he fu’u Paame ‘o Tepola, ko e uhouhonga ‘o e kakai, ‘o kaunga kau mo kinautolu ‘i he mo’ui. Mahino ko e fefine na’e ofa pea falala’anga he na’e toutu’ua ‘a e fu’u Paame ‘o Tepola ‘i he kumi fale’i mo hufanga ki ai ‘a e kakai. Na’e ‘i ai ‘a ‘ene ‘ilo makehe ki he nofo ‘a e kakai ‘o e fonua ‘o ‘ilo hono ngaahi fakaikiiki fekau’aki mo ho nau malohinga mo e vaivai’anga. Na’e mahino ‘a ‘ene loto to’a ‘i he tangi ‘a Pelaki ke ne fakafea’o ange kiate ia. Pea neongo ‘oku ‘ikai ke kau ‘a e ngaahi veesi ko ‘eni ‘i he ‘etau lesoni, ka ‘oku mahino ‘a ‘ene ‘ulungaanga totonu mo tala-fakapatonu, ‘i he ‘ene fakamanatu kia Pelaki ‘oku ‘ikai ke fai ha kumi langilangi ‘i he fatongia kuo ui ia ki ai. `Oku kei fiema`u `a e “kau fakamaau” pehe `i hotau kuongá ni, `a e kakai ke vaka mai ai `a e fai fakamo`ui `a Sihova ki he fāmili, Siasí mo e sosaieti. Ha kakai ‘oku langa honau fatu ‘i he ‘ofa ki he kakai, pea nau fe’a’ao mo e kakai kotoa ‘o nau ‘ilo ai ‘a e me’a totonu ke fakahoko ke fai ai ha mo’ui. Ha kakai ‘oku nau fai totonu ‘i he me’a kotoa ‘oku nau fai, pea ‘oku ‘ikai ke nau kumi langilangi ‘i he fatongia kuo ‘omi ke nau fakahoko. Tauange ke tau hoko ko e Tepola ‘o tau muimui ki he “‘Otuá ‘okú ne Fakamaau mo Fakatonutonu kitautolu ‘aki ‘a ‘ene Meesi mo `ene fai Fakahaofi.”

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Tokoni mai Laumalie keu fai hoku tukuingata keu me’angaue totonu ‘aki ‘a e ngaahi me’a ‘ofa kuo ke tapuaki ‘aki au, he’ilo na’aku malava ai ‘o fakahoko ha ngaue ke mo’ui ai hoku kaunga fononga. Emeni.

Pulelulu, Nōvema 11: Lau Folofola – Saame 123.

Ki’i Ama: Saame 123: 2, “Vakai, hangē ‘oku hanga ‘a e mata ‘o e kau tamaio’eikí ki he nima ‘o honau ‘eikí, Mo e mata ‘o e kaunangá ki he nima ‘o hono fine’eikí; Pehē ‘a e hanga hotau matā kia Sihova ko hotau ‘Otuá ni, Kae’oua ke ne ‘ofa mai.”

Pou ‘Ao: Na’e mahino ‘a e vā ‘o e ‘eikí mo ‘ene tamaio’eikí ‘i he kuonga ‘o e Fuakava Motu’á. Na’e laulōtaha ‘a e tokanga ‘a e tamaioeikí ki he ‘ene ‘eikí, pea na’e tu’uma’u ‘a ‘ene tokangá, sió, fanongo ki he ‘ene ‘eikí, ‘o tatali kakato ki ha tu’utu’uni mei hono fofongá pe ko hono nimá. Ko e taimi ia ‘e toki ngāue ‘a e tamaio’eikí ke fakakakato ‘a hono fatongiá. Ko e vā na’e fetafeaki ai māfana ‘a e fatongia mo e tauhi –na’e fakahoko’e he kaunangá / tamaio’eikí ki he‘ene ‘eikí / fine’eikí he na’á ne ‘ilo ta’eveiveiua ko hono tauhí ‘e fai mei he ‘ene ‘eikí. Na’e ‘ikai ko e vā faka-fatongia pe, ka ko e vā na’e fatu ‘aki ‘a e kovinanite ‘o e fetauhi’aki. Ko e taipe tonu ia ‘o e vā ‘o e tangata / fefine mo e ‘Otua na’á ne ngaohi kitautolú. Ko e fa’ahinga “sio fakamama’u” ‘oku kakato, he ko e sio ‘a e matá, lotó mo e ‘atamaí. ‘Oku liliu ‘a e fo’i lea “matá” mei he lea faka Hepelū ko e *Ayin (eye).* Ko e lea ‘oku fatu mei he fakakaukau ‘o e matavai ‘oku tafe hake mei he kakano ‘o e fonuá (kano fonua). ‘Oku mahino ai ‘a e loloto ‘a e “hanga ‘a e matá” ‘oku talaloto ki ai ‘a e fatu Saamé, he ‘oku ‘ikai ko e sio pe ki ai, ka ko e tui mo e falala kakato ‘oku tafe hake mei he uho ‘o e mo’uí (kanoloto). Ko e fa’ahinga vilitaki ‘oku kakato pea pau, ‘o nofo’aki tali he kuo pau pe ke a’u mai. Ko e kuongá ni, ‘oku ‘i ai ‘a e ngaahi me’a ‘oku tu’u ma’u ai ‘e tau tokangá mo ‘etau vakaí – ‘o hangē ko e mītia fala-sōsialé *(Facebook, Tiktok, etc.),* ko e *news*, ko e fakamatala faka ekonomika, faka politikale, pea moe ngaahi me’a kehekehe ‘okú ne puke ma’u pea a’u ai pe ki he taimi `okú ne kūmoa ‘a e “hanga ‘a e matá.” ‘Oku ‘i ai pe ‘a e ni’ihi ‘oku toki hanga pe honau matá ki he ‘Otuá ‘i he taimi ‘oku langi melie ai mo matangi leleí. Pea ka a’u atu pe ki he taimi ‘oka ki’i lulu’i ai ‘a e mo’uí ‘e ha faingata’a, pea ‘oku hangē ‘a e mata ha misini maumaú ‘o toutou vilo holo ki he ngaahi me’a ‘osi ‘o e māmani kae ‘ikai pe ke fiemālie. Ko e nāunau ai pe ia ‘o e misini maumaú, ko e vilovilo ta’e tuku ‘o ‘ikai ke malava ke nofo’aki tali “Kae’oua ke ne ‘ofa mai.” ‘Oku fakanatula pe ki he fa’ahinga ‘o e tangatá ke fakavave ke ne ‘ilo ‘a e me’a ke ne fai he taimi ‘oku hoko matangia pe afangia ai e mo’ui. Ka ’oku ako’i kitautolu ke tau hoko ko e kakai ‘oku fai me’a lava, ko e kau falala’anga, pea kau ai ‘etau ‘ilo ‘a e me’a ke faí ‘i he taimi kotoa pē, tautautefito ki he taimi ‘oku hangē mai ai e faingata’á ha “fononga pulumokaú.” Pea tau aafe ai pe ke tau fai tu’utu’uni ‘o makatu’unga pe ‘i he ‘etau fakakaukaú mo hotau lotó pea tau toe faingata’a’ia ange ai. Tau tali ‘a e akonaki mo e fakamanatu ‘a e fatu Saamé, ‘o tukuange ha taimi fe’unga ke “hanga ‘a e matá” ki he ‘Otuá pea tatali kakato “Kae’oua ke ne ‘ofa mai.”

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Ka ko au te u fakasio atu he ha‘u ‘a Sihova; te u nofo‘aki tali ki hoku ‘Otua fakamo‘ui‘angá: ‘e ongo‘i au ‘e hoku ‘Otuá. ‘Oua te ke fiefia ‘iate au, ‘e hoku fili: he neongo te u tō, te u toe tu‘u; neongo te u nofo ‘i he po‘ulí, te u ma‘u ‘a Sihova ko ‘eku maama. ‘Emeni. (Maika 7:7-8)

Tu’apulelulu, Novema 12: Lau Folofola – Matiu 25: 14-30.

Ki’i Ama: Mātiu 25: 14-15, “He ko e Pule’anga ‘o Hēvani, ‘oku hangē ko ha tangata na’e teu ‘alu ki muli, pea ne ui ange ‘ene kau tamaio’eiki ‘a’ana ‘o ne tuku kiate kinautolu ‘ene koloa…Ko e tokotaha na’a ne ‘ange ki ai ‘a e taleniti ‘e nima, pea ua ki he tokotaha, pea taha ki he tokotaha ‘o fakatatau ki he’enau mafai taki taha.”

Pou ‘Ao: Na’e fakahoko’e he Pule’anga ‘o *George W. Bush* ‘a e polokalama ke langa hake ‘a e Potungāue Ako na’e ‘iloa ko e *No Child Left Behind - 'Ikai ha Tamasi’i / Ta’ahine ‘e ‘Ikai ke Kau.* Na’e fakahoko ‘a e Polokalamá mei he 2002 ki he 2013, pea fakamole ki ai ‘a e lahi hake ‘i he $100 piliona ‘e he pule’anga Amelika. ‘Oku tipeiti’i lahi pe na’e a’u nai ‘a e taumu’a ‘o e polokalamá ‘o fakapapau’i na’e ‘ikai ke ‘i ai ha tamasi’i ‘e li’aki ‘i he mala’e ‘o e akó, he ‘oku mahino ‘a e kei lauta ‘a e fānau na’e mahino na’e li’aki kinautolu ‘e he Potungaue Akó. Ko e faikehekehe ia ‘o e tufa ‘oku fai ‘i māmaní pea mo e tufa haohaoa ‘oku tau ta’imālie ai mei he ‘Otuá. He neongo ‘a e lau piliona ‘a hono pa’angá, pea nāunau’ia ‘a hono foungá, ‘oku kei ‘i ai pe ‘a e kau mo ‘i ai ‘a e ta’e kau. Ko e talanoa ‘o e tufa talēniti ‘a e ‘Otuá, na’e kau kotoa ‘i he ‘inasi ‘i he koloa ‘a e ‘Otuá. Na’e ‘ikai ke fakalaka ‘a e tufá ‘i ha taha. Pea na’e ‘ikai ke fai noa pe ‘a e tufa talēniti ‘a e ‘Otuá, ka ne fakapapau’i ke foaki ‘a e talēniti ‘oku fe’unga ki he toko taha ko iá “‘o fakatatau ki he ‘ene mafai takitaha.” ‘Oku tau mo’ui ‘i he māmani ‘oku mahu’inga makehe ai ‘a e lau me’á – pe ko e pa’anga, mafai, talēniti, koloa, lavame’a. ‘Oku mo’ua ‘a māmani ‘i hono tānaki tu’unga ‘a e ngaahi me’a ‘oku lau ko e me’a ‘i he mo’uí. Pea faingofua ke tau hē ai, ‘o ‘avea ‘i he tulituli ke tau inasi ‘i he kau he laú mo e lau lavá. Pea mole ai pe hotau taimí mo hotau faingamālie ‘i he fesiosiofakí, kae

tukuange ‘a e lelei na’e tonu ke tau fai tu’unga ’i he taleniti na’e tufa maí. Na’e ‘i ai ‘a e tangata ko *Albert Lexie* mei *Pennsylvania*, na’e kau ‘i he fa’ahinga na’e ki’i tomui ‘a ‘enau tupú, ‘o tatau ‘i he sinó mo e ‘atamaí *(physically and mentally challenge)*. Neongo ‘a e tu’unga faingata’a na’á ne ‘i aí, na’e kei kau pe he tufa talēnití - ko e fakama’a mo fakangingila ‘o e sū. Na’á ne kole ki he Falemahaki na’e ofi aí ke ne ngāue’aki hono fakangingila ‘a e sū ‘o e kau toketā mo e kau neesí. ‘I he ta‘u ‘e 31 hono hokó, na‘e ‘ikai ‘aupito ke liliu ‘a e anga maheni ‘a ‘Alipaté. ‘I he Tūsite mo e Tu’apulelulu kotoa pē, na‘á ne ‘ā hake ‘i he 5:00 a.m. fakafonu ‘ene ki’i saliote oku fa’o ai ‘a ‘ene me’a ngāué ‘o heka he pasí miniti ‘e 90 ki he koló, ‘o fai ‘ene fakangingila sū. Na‘e totongi $3 ki he sū, ‘o ne ma‘u ai hono ki’i vahenga na’e meimei $10,000 nai ‘i he ta‘u. Na’e toe tānaki atu ‘e he kakaí mo e ngaahi tipi, pea ‘ikai ke ne to’o ‘a e tipí, kae tānaki ke ‘ave ki he Falemahakí ke totongi ‘aki ‘a e ngāue ki he fānau li’ekiná mo faka’ofá. Na’e *retire* ‘a e tangatá ‘i he 2013, kuó ne foaki ‘a e $202,000 ki he Falemahakí. ‘Oku ‘ikai ke ngalo taha he tufa talēniti ‘a e ‘Otuá pea fakafeta’i koe’uhi ko kinautolu kuo nau ngāue ‘aonga ‘aki honau talēnití ma’á e ‘Otuá.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: Fakafeta’i Sīsū he fakakoloa kuó ke fai ma’akú, ako mai ke u malava ‘o me’angāue’aki ‘a e koloa lelei ko iá ke ma’u ai ha koloa lelei ke ‘inasi ai ha kakai kehe. ‘Emeni.

Falaite, Novema 13: Lau Folofola – 1 Tesalonaika 5:1-5.

Ki’i Ama: 1 Tesolonaika 5:4, “Kā ‘oku ‘ikai te mou kei nofo he po’uli, kāinga. Pea ‘e ‘ikai leva te mou hahaka ‘i he hoko mai ‘a e ‘aho ko iá.”

Pou ‘Ao: ’Oku fakamā’opo’opo ‘e he Filōsefa ‘o e Liliú, ko e tangata ko *Panta Rhei*, ko e taha ‘o e kau Poto ‘o Kalisí, ‘a e mo’ui – ‘o ‘uhinga “‘oku tafe kotoa.” ‘Oku ‘ikai ke ‘i ai ha me’a ia ‘e tu’u ma’u ‘i he mo’uí. Ko e me’a pe ‘oku pau taha mo fakapapau’i ‘i he mo’uí ko ‘ene liliu *(change.)* ‘Oku lolotonga le’o lahi mo longoa’a ‘o a’u ki he hoha’atu’u ‘a e kau poto faka-tekinolosiá pea kau atu ki ai mo e kau taki ‘o e ngaahi Pule’anga lalahi ‘o māmani ‘i hono talanoa’i ‘a e tūkunga ‘o e *AI (Artificial Intelligence)* mo e maumau ‘e ala hoko ki māmani tu’unga ‘i hano ngāue hala ‘akí. Neongo kuo fuoloa pe ‘a hono ngāue’aki ‘a e *AI*, ka na’e toki hopo mai pe ‘a e *AI* ‘o fakamāmani lahi ‘i he *internet* ‘i he konga ki mui ‘o 2022 ‘i hono tuku mai ki tu’a ‘a e *ChatGPT*. ‘Oku a’u pe ‘o fakailifia ‘a e ngaahi me’a ‘e ala a’u ki aí, kau ai hano faka’auha ‘a hotau fa’ahingá mei māmani. ‘E toki fakamā’opo’opo mai ‘e he hisitōliá ‘a e tu’unga ‘e a’u ki ai ‘a e *AI*. Ko e me’a ‘oku tokanga ki ai e ‘apositoló, ko e ngaahi me’a kotoa pe ‘oku ta’e’iloa ki he tangatá, pea ‘oku ‘ikai ko ha me’a ia ke mo’ua ki ai ‘a e mo’ui ‘a e Kalisitiané. ‘Oku fe’unga ‘aupito ‘a e akonakí ni mo e kuonga nunu mo movete ‘oku tau fononga aí. ‘Oku ‘ikai ke fiema’u ke mole hotau taimí ‘i hono fika’i pe ‘e hā’ele fakakū mai ‘a Sīsū, pe ‘e anga fēfē ‘a e ngata ‘a e māmani ko ‘ení, pe ko e hā e founga ‘e ngata ai ‘etau mo’uí. Ko hono fakalea mahino angé, ko ‘etau tokanga pe ki aí, ‘o kapau ‘oku tau lava ‘o mapule’i ‘a e ngaahi me’a ko iá. Ko e me’a ‘oku tau mapule’í ko hotau taimí mo e me’a te tau ala fai ‘i he taimí ni, ‘i he lolotonga ‘o ‘etau ‘inasi ‘i he mo’ui. Ko e taimi pe ‘o e ngatata mai ‘a e saliote ‘o e mate hotau ‘avé, pea ko ‘ene ngata ia ha’atau toe ngāue ‘e fai. ‘Oku ‘ikai ke tau matu’aki hala mo ha lelei ke fai ‘o hangē ko ia na’a tau lave ki ai ‘aneafi, “oku ‘ikai ke ‘i ai ha taha ‘e “li’aki pe hala” he tufa koloa ‘a e ‘Otuá. ‘Oku fakamanatu mai ‘e Paula ‘a hotau taufatunga motu’á - kuo ikuna’i ‘e Sīsū ‘a e po’ulí mo e angahalá, pea oku tau ‘atā ai ki he maamá. ‘Oku ‘ikai ke tau mūnoa ‘i he tali ‘oku tau faí. ‘Oku ‘osi ‘i ai pe ‘a e ngaahi fatongia ‘oku tuha mo e Maamá ke tau fakahoko. Ko e me’a ia ke fakamole ki ai hotau taimí, ke ‘oua te tau “hahaka ‘i he hoko mai ‘a e ‘aho ko iá.” ‘E ‘aonga ai ‘etau mo’uí, pea tau hao ai mei he hoha’atu’ú mo e manavahé ‘oku lolotonga mo’ua ai ‘a māmani ‘i he ngaahi ‘ahó ni.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘Oku ou fakamālō atu ‘i ho’o kei ‘omi taimi ma’akú. Tokoni mai keu fakahoko ‘a e ngāue totonu ke lāngilangi’ia ai ‘a e Afioná. Emeni.

Tokonaki, Novema 14: Lau Folofola – Matiu 25: 14-30.

Ki’i Ama: Matiu 25: 29, “He ‘ilonga ha taha ‘oku ma‘u ha me‘a ‘e ‘ange ki ai mo ha me‘a, pea te ne hulu atu: ka ko ia ‘oku ‘ikai ke ma‘ú, na‘a mo e me‘a ‘okú ne ma‘ú ‘e to‘o meiate ia.”

Pou ‘Ao: Ko e taha ‘o e ngaahi tefito‘i lāunga ‘a e ngaahi fa‘unga fakapisinisi ‘o māmaní, ko e feinga ke fakapotupotu tatau ‘a e mo‘ui faka‘ekonomika ‘a e kakaí. Ka ko e me‘a ‘oku mahinó, ‘oku kei tu‘umālie pe ‘a e tu‘umālié, pea kei masiva pe ‘a e masivá. Ko e fuofua tilionea ‘i māmaní ko e tangata ‘Amelika ko *Elon Musk*, ‘i he konga ki mu‘a ‘o e ta‘ú ni. Ko e ola ia ‘o ‘ene ngaahi tila faka-pisinisi ‘o tu‘ukimu‘a ai ‘a e ngaahi kautaha hangē ko e *SpaceX* (ngaahi lōketi mo e vaka vavaá), *Tesla* (ngaahi kā ‘uhila), *X–Twitter, xAI, Starlink*, mo e ngaahi kautaha kehekehe pe. ‘Oku lahi ‘aupito ‘a e ngaahi aleapau ngāue ‘a e *SpaceX* mo e Pule‘angá, pea ‘oku laui piliona ‘a e pa‘angá `okú ne ma’u mei aí. Ko e lahi ange ‘a ‘ene ngaahi kautahá mo e fefakatau‘aki ‘i he māketi fakatekinolosiá

mo e māketi fakatupu pa'angá *(Money Market)*, ko e lahi ange ai pe ia 'a e pa'anga `okú ne tānaki. Ko e nāunau ai pe ia 'o e fengāue'aki faka-pisinisí ko e ma'u faingamālie 'a e kakai 'oku 'i ai 'enau pa'angá ke fakatupu 'enau pa'angá. 'Oku ngāue'aki 'e he kau tu'umālié 'a e māketi faka-tu'umālié ke nau toe tu'umalie ange. 'I he taimi tatau, 'oku kei masiva pe 'a e masivá he 'oku 'ikai ha'anau me'a ke fakatupu 'aki ha'anau pa'anga ke nau tu'umālie ai. Ko e fakamo'oni ia 'oku fai 'e hotau Ki'i Amá mo e akonaki tuku 'o e talanoa ki he tufa talēnití. 'Oku 'i ai e me'a 'oku mahu'inga ange ke tau sio ki ai: 'oku 'ikai ko e talanoa ki he pa'angá pē 'a e tufa talēniti. Ko e pa'angá, silivá, mo e koulá, ko e 'ata pē ia 'o ha koloa 'oku toe mahu'inga 'aupito ange. Ko e tufa talēniti 'a e 'Otuá, ko 'ene tufa 'a e 'ofa faka-e-'Otua ne fakasino 'i he kolosí. Pea fakafeta'i he ko e koloa ko iá 'oku 'atā ia ki ha taha pe 'i māmani. 'Oku tau 'inasi kotoa ai 'i he 'ofá, fakatu'amelié, melinó, mo e fiefia 'o e fe'ao tu'uma'u mo e 'Otuá. 'Oku tau ma'u ai 'a e mo'ui ta'engatá mo e 'amanaki leleí. 'Oku 'ikai ke tau ofo he si'isi'i 'a e me'a 'oku tau ma'ú. 'Oku kei lava pe 'a e kavenga mo e kavenga, ka 'oku hangē pe 'oku 'ikai fono hifó. Ko e talanoa ia 'o e kakai 'oku nau ngāue'i 'a e talēniti kuo tufa ma'anautolú – 'oku 'ikai ko e kakai 'oku nau ma'u lahi, ka ko e kakai 'oku nau tui 'Otua mo falala ki aí. Ko e kakai 'oku nau mo'ua ke fakahoko 'a e 'ofa kuo nau 'inasi ai mei he 'Otuá. Pea toki tonu leva hotau Ki'i Amá: "He 'ilonga ha taha 'oku ma'u ha me'a, 'e 'ange ki ai mo ha me'a; pea te ne hulu atu." 'Oku 'ikai ko ha me'a eni ia 'oku 'uhinga mālie ki he fengāue'aki fakapisinisi 'oku tau anga ki ai he mo'uí ni, ka 'oku maama mo mahino 'aupito ia 'i he Pule'anga 'o e 'Otuá. Ko kinautolu 'oku nau ngāue 'aonga 'aki e me'a si'i na'e tuku falala ma'anautolú, 'e toe foaki 'o hulu atu. 'O 'ikai ko e tu'umālie he pa'anga, ka ko e fonu 'a e lotó he 'ofa pea mo'ui 'afa'afa e laumālie he ngaahi tāpuaki faka-Hēvani 'oku 'ikai 'osi pe keina 'e he ané mo e 'umeá.

'Ānau, Lotu, mo e 'Aukai: 'Eiki, tokoni mai ke mau ngāue'aki 'i he tui mo e 'ofa 'a e ngaahi talēniti kuó Ke foaki maí, koe'uhí ke tupu ai Ho'o Pule'angá pea tāpuekina ai homau kaungā fonongá, 'Emeni.

Sāpate, Nōvema 15: *Sāpate 24 Hili 'a e Penitekosi, (Lanumata)*.
Lēsoni: Fakamaau 4:1-7; Saame 123; 1 Tesalonaika 5:1-11; Matiu 25:14-30.

Mōnite, Nōvema 16: Lau Folofola – 'Isikeli 34: 11-24.

Ki'i Ama: 'Isikeli 34: 11-12, "Tala atu, ko eni 'a e folofola 'a 'Ātonai Sihová: 'Ko au 'eni te u 'eke 'e au 'eku fanga sipí, pea te u tokanga'i kinautolu 'e au. Hangē ko e tokanga 'a e tauhí ki he'ene tākangá 'i he 'aho 'okú ne hoko ai ki he lotolotonga 'o 'ene fanga sipi kuo moveté, 'e pehē 'eku tokanga'i 'eku fanga sipí; pea te u fakahaofi kinautolu mei he ngaahi potu kehekehe ne veteki kinautolu ki ai 'i he 'ahó na'e 'ao'aofia mo fakapo'uli tu'ú.'"

Pou 'Ao: 'Oku fakafaikehekehe'i 'a e Tauhi Sipi Leleí mei he Faihalá 'aki 'a 'ena ngāue 'oku fai ki he sipí. 'Oku 'ilo 'e he Tauhi Sipi Leleí 'a 'ene fanga sipí mo e founga ke fai 'aki honau tatakí. 'Oku 'ikai ha sipi 'e hē mei he tākangá 'e ta'e fekumi ki ai e Tauhi Leleí. 'Oku 'ikai kehe pe ke fai pe fakalouhi'i mofisi ka `okú fai 'aho mo e pō 'ene kumi e sipí kae'oua pe kuó ne ma'u 'o fakafoki ki he tākangá. Ko e fatongia faka-Tauhi Sipi ia 'oku talanoa ki ai e Palōfita 'i he'etau Ki'i Ama ki he 'ahó ni. Na'e 'ikai tuku 'e he 'Otuá 'a 'ene tākangá ke nau takitaha kumi pē honau hala ki 'apí. Na'á ne tala'ofa te ne hā'ele tonu mai, kumi 'a kinautolu kuo molé, tānaki 'a e vetekiná, pea fakahaofi kinautolu mei he ngaahi faingata'a kotoa pe kuo nau tō ki aí. Ko e fakatātā tonu eni 'o e 'Otuá he 'okú ne 'afio'i fakatāutaha 'a 'ene fanga sipí. 'Okú ne 'ilo 'a e taha kuo hē, laveá, hela'ia, mo e taha kuo ongo'i hangē kuo li'ekina mo 'ikai toe manatu'i iá. 'Oku 'ikai te ne sio pē mei he mama'ó; ka 'okú ne a'u tonu atu ki he feitu'u 'oku fakapo'ulí mo fakatu'utāmakí ke fakahaofi 'a e sipi kuo molé. 'Oku 'ikai fakangatangata 'ene 'ofá ki he mālohi pē mo e haohaoá, ka 'oku a'u 'ene meesí kiate kinautolu kuo tō, hē, pe li'ekiná. 'Oku toe fakamaau'i foki 'e he 'Otuá mo e kau Tauhi Sipi faihala 'oku nau tokanga pe kiate kinautolu kae li'aki 'a e tākangá. Fakafeta'i pe he 'oku 'ikai mavahe 'ene fakamaaú mei he'ene meesí. 'Okú ne fakamaau'i 'a e koví ke malu'i 'a e tukuhāusia mo e li'ekiná peá ne fakatonutonu 'a e halá ke fakafoki 'a e hē; peá ne fakae'a 'a e angahalá ke lava hano fakahaofi pea kamata mo hano fakafo'ou. Ko ia, 'oku tau kei lava pe 'o fai fakafeta'i he taimi 'oku fakatonutonu ai kitautolu 'e he 'Otuá, he 'oku 'ikai ko 'ene taumu'á ke li'aki kitautolu, ka ke fakahaofi mo fakafoki ki he hala 'o e mo'uí. 'Oku uki kitautolu 'e he Kaveinga e mahiná, "Ke tau Fakafeta'i ki he 'Otuá 'okú ne Fakamaau mo Fakatonutonu kitautolu 'aki 'a 'ene Meesí mo 'ene fai Fakahaofi." 'Oku tau fakafeta'í he 'oku 'ikai li'aki kitautolu 'e he 'Otuá he taimi 'oku tau afe mama'o ai mei hono finangaló. 'Oku hangē 'ene fakatonutonu kitautolú ko ha Tauhi Sipi `okú ne ngāue'aki hono tokotokó ke ta'ota'ofi e fanga sipi mei he ngaahi fakatu'utamakí, pea tataki ki he ngaahi ngoue'anga 'oku malu mo lauma'ui'uí. 'Oku fakatupu hoha'a 'a e ngaahi faingata'a 'oku tau fekuki faka'aho mo iá. Fakafeta'i he ko hotau fakatu'amelie 'angá 'oku 'ikai tu'u 'i ha'atau poto, mālohí pe taukei, ka 'i he Tauhi 'oku 'ikai fiu 'i he kumi kiate kitautolú. 'Okú ne a'u mai kiate kitautolu 'i he Folofolá, Lotú, feohí mo e fetokoni'aki mo e kaungā fonongá 'oku tau fai he Siasí, sosaietí mo e fāmilí. 'E mahu'inga ke fakahaa'i 'etau fakafeta'i 'i he'etau ngāué. Tau kumi ki he tuēnoá, tokoni ki he loto vaivaí, fakamolemole'i 'a e taha 'oku fakatupu mamahí, pea fakalotolahi'i kinautolu kuo

mole ‘enau ‘amanakí. ‘I he‘etau fai pehē, ‘oku tau fakamo‘oni ai ko Sihova ‘a e Tauhi Sipi Leleí, pea `okú ne ‘ofa ki he’ene sipi kotoa pe ‘one kumi ke fakahaofi.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘E Sihova ko homau Tauhi Leleí, mau fakafeta‘i ki ho‘o meesi ‘okú ne fakatonutonu homau halá mo fakahaofi kimautolú, pea ke ke tataki kimautolu ke mau ‘ofa kiate kinautolu kuo hē mo vaivaí, ‘Emeni.

Tusite, Novema 17: Lau Folofola – Isikeli 34: 20-24

Ki’i Ama: ‘Isikeli 34: 23-24, “Pea te u fokotu‘u ke pule kiate kinautolu ha taha‘i tauhi, ‘a ia te ne fafanga kinautolu; ‘io, ‘a ‘eku sevāniti ko Tēvitá; ko e toko taha ko iá te ne fafanga kinautolu, ‘io, ‘e nofo ia ko honau tauhi. Pea ko au Sihova te u nofo atu ko honau ‘Otua, pea ko ‘eku sevāniti ko Tēvitá te ne ‘eiki ‘i honau lotolotongá: ko au Sihova kuó u tala ia.”

Pou ‘Ao: Ko e taimi ‘oku movete ai e fanga sipí, ‘oku ‘ikai ke li’aki kinautolu ‘e he ‘Otuá, ka ‘okú ne fokotu’u ha Tauhi Sipi ‘oku lelei angé ma’anautolu. Ko hotau Ki’i Amá ko e lea na’e fai ki ‘Isilelí ‘i he vaa’i taimi na’á nau tō ai ki he faingata’á. Ko e kau Taki e Pule’anga na’á nau siokita ‘i he’enau tokanga mu’omu’a ki he’enau ngaahi fiema’ú kae tuēnoa pē ‘a e kau li’ekiná, tamai mo e fa’ē maté, uitoú mo e kau faingata’a’iá. Ko e palōmesi ‘o e “Tevitá,” na’e ‘ikai ko ha ui pe ke toe foki ki he hisitōliá ka ko e tuhu ki he pule mei he laine ‘o Tevitá, ko e Misaia, ko Sīsū Kalaisi. Ko Sīsū ‘a e Tauhi Lelei te ne tānaki ‘a e kakai ‘a e ‘Otuá mei he ngaahi feitu’u kotoa pe pea te ne fakamākona kinautolu ‘aki ‘a e mo’oní, malu’i mei he koví pea taki ‘i he hala ‘o e mo’uí. ‘E ‘ikai ke hangē ‘ene takí ko e founga ‘a e kau taki ‘o ‘Isileli ki mu’á ‘o siokita, ka ‘e foaki ‘e Kalaisi ‘ene mo’uí ma’á ‘ene fanga sipí. ‘Oku fakasino mai ‘e he palōmesí ni ko e fakamaau ‘a e ‘Otuá ‘oku lelei. ‘Oku fehangahangai ‘a e ‘Otuá mo e kau tauhi sipi faihalá koe‘uhí ‘okú Ne tokanga ki he fanga sipi kuo nau ngaohikoviá. ‘Oku ‘ikai ke taumu’a e fai fakamaau ‘a e ‘Otuá ke tautea pē. ‘Oku fakamaau ‘a e ‘Otuá ke fakatonutonu, fakafoki, mo fakahaofi pea `okú ne to‘o ‘a e me‘a ‘oku ‘ikai mo’oní kae foaki ‘a e tui ‘oku mo’oní. ‘Oku uki kitautolu ‘e he Kaveinga ‘o e mahiná, “Ke tau Fakafeta‘i ki he ‘Otuá ‘okú Ne Fakamaau mo Fakatonutonu hotau Ngaahi Halá ‘aki ‘Ene Meesí mo ‘Ene Fai Fakahaofí.” ‘Oku tau fakafeta‘i ki he ‘Otuá koe’uhi ko e ngaahi tāpuaki ‘oku tau toloto monū’ia aí, ‘o tatau pe mo e taimi `okú ne fai ai hotau fakatonutonú. ‘E ala fakae‘a ‘e He‘ene fakatonutonú ‘a e ngaahi taumu‘a siokitá, lea ta‘etokangá mo ta’e’ofá, ngaahi fatongia kuo li‘akí, pe ha ngaahi anga kuo nau tohoaki‘i kitautolu ke mama’o mei he ‘Eikí. ‘Oku fa’a fakamamahi ‘a e ngaahi taimi peheé, ka ko e faka‘ilonga ia kuo ‘ikai li‘aki kitautolu ‘e he ‘Otuá. ‘Oku ngāue‘aki ‘e he Tauhi Sipí hono tokotokó ke tataki ‘a e sipi kuo heé, pea mo malu’i ‘aki kinautolu mei he filí. Ko e fatongia tatau ‘oku fai ‘e Kalaisi ma’atautolu. ‘Oku ‘ikai fiemālie pe ke fai tu’utu’uni mai pe mei he mama’ó ki he me’a ke faí mo e me’a ke tukú, ka `okú ne ‘afio ‘i hotau lotolotongá, ko hotau Huhu’i mo Fakamo’ui. ‘Oku ‘ikai ‘uhinga ‘etau kau mo Kalaisí ke tau hao ai mei he mahakí, mamahí, pe ko ha toe faingata’a pē. Ko ‘ene tala’ofá, ‘e ‘ikai lava ‘e ha me‘a ke fakamavahe‘i kitautolu mei Hono fatafata ‘ofá. Kapau ko Kalaisi ‘a hotau Tu‘í, mo e Tauhi Leleí, pea ‘oku totonu ke ne fakafuo ‘etau mo’uí. Kuo ui kitautolu ke tau ‘ofa’i kinautolu kuo tukunoa‘í, fakamālohia ‘a e vaivaí, kumi ki he fakaleleí, lea ‘aki ‘a e mo‘oní ‘i he ‘ofa, pea ngāue‘aki ‘a e fatongia kotoa pē ko ha faingamālie ke tauhi ai e fanga sipi kotoa pe ‘a e ‘Eikí.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: `E Sīsū ‘omi ke mau ‘ofa, Si’i fanga sipi mate noa. Toe fai mai ho’o angí é, Mou misinale Laumālie. ‘Emeni.

Pulelulu, Nōvema 18: Lau Folofola – Saame 65.

Ki’i Ama: Saame 65: 1, “‘OKU nofo‘aki tali atu ‘a e fakamālō ‘i Saione, ‘e ‘Otua: Pea ‘e fakaai ‘a e tukumo‘uí ki he ‘Afiona.”

Pou ‘Ao: ‘Oku ‘i ai e taimi ni’ihi, ‘oku ‘ikai ke fai ‘etau fakafeta’í ‘o tu’unga ‘i ha tāpuaki ‘oku tau toloto monū’ia ai mei he ‘Otuá, ka koe‘uhí ko ha faingata’a kuó Ne fakahaofi kitautolu mei aí. ‘Oku faingofua mo ma’ama’a ‘a e fakalea ‘o hotau Ki’i Ama ka ‘oku loloto ‘a hono ‘uhinga. Ko e fakatātā eni ‘o ha kakai kuo nau ako mei he faingata’a na’a nau fekuki mo ia, pea fe’ao mo e ‘Otua ‘one fai honau fakatonutonú, ‘o nau ‘ilo ai ‘oku taau ‘a e ‘Otuá mo e fakafeta‘í. ‘Oku ‘ikai ke tokanga e fatu Saame ki he kātoanga pē, ka ‘oku toe fao’i e sio ke fakatokanga‘i e ngāue ‘a e ‘Otuá ‘i honau lotolotonga - fakamaau totonu, fakahaofi mo fai meesi. Ko e uki ia ‘oku fai ‘e hotau Kaveingá: *Ke tau Fakafeta‘i ki he ‘Otuá ‘okú Ne Fakamaau mo Fakatonutonu hotau Ngaahi Halá ‘aki ‘Ene Meesí mo ‘Ene Fai Fakahaofí.* ‘Oku tau fakafeta‘i ‘o ‘ikai ngata pē ‘i he ngaahi tāpuaki ‘a e ‘Otuá, ka ‘i He ngaahi taimi `okú ne kau ai mo kitautolu – ta’ofi mei ha kovi na’e teu ke fai, toe fakatonutonu hotau halá, mo fakahaofi mei he ngaahi hala na‘e mei iku ki ha maumau ‘oku toe fu’u lahi ange. ‘Oku tau fakafeta’i pe he ‘oku ‘ikai ko e ngata‘anga

‘o e talanoá ‘a ‘Ene fakamaaú; ka ko e kamata‘anga ia ‘o hotau fakamo‘uí. ‘Oku ‘ikai ke li’ekina kitautolu ‘e he ‘Otuá he taimi `okú ne fai ai hotau fakatonutonú; ka ko e fakaafe ia ke toe fenāpasi ai hotau lotó mo Hono finangaló. Ko ‘Ene fai fakahaofí ko e fakamo‘oni ia ko ‘ene fai meesi ‘a e tu’utu’uni faka’osi. ‘Oku fakanatula pe ke tau fai ‘a e lea ‘a hotau Ki’i Ama ‘o tatau pe mo ‘Isileli ‘i he taimi kuo fakahaofi ai kinautolu ‘e Sihova. ‘I he *fakamaau* ‘a e ‘Otuá, ‘okú Ne fai ia ‘aki ‘a e poto haohaoa. ‘I He‘ene *fakatonutonú*, ‘okú Ne fai ia ‘aki ‘a e ‘ofa haohaoa. ‘I He‘ene *fakahaofí*, ‘okú Ne fai ia ‘aki ‘a e meesi haohaoa. Pea ‘i he‘etau fakatokanga‘i ení, ‘oku ‘ikai leva ke tau toki fakafeta’i pe ‘i he fa’ahita’u ‘o e Fakafeta’í *(Thanksgiving season)*, ka ‘oku hoko pe ia ko e konga ‘o ‘etau mo’ui faka’ahó. ‘Oku tau lau’ilo kotoa pe ki he ngaahi momeniti na’e fai ai ‘e he ‘Otua hotau fakatonutonú. Neongo na’e ‘ikai ke tau fu’u fiemālie fau ki he’ene fakatonutonú, ka na‘e iku pē ‘o fakahaofi ai kitautolu. Na’e ‘i ai mo e vaa’i taimi mātu’aki faingata’a koe’uhi ko ha’atau ta’etokanga kae talunga mo ‘ene meesí ke tau ma’u nonga ai. Ko e ngaahi taimi eni ‘okú ne ako‘i kitautolu ke tau fai ai ‘a e lea ‘o hotau Ki’i Amá. ‘Oku ‘ikai ko ‘etau lea pehē koe‘uhí kuo faingofua ‘a e me‘a kotoa pē, ka koe‘uhí ‘oku falala’anga ‘a e ‘Otuá pea `okú ne fai ki he’ene folofolá. ‘E mahu’inga ke fai ‘etau fakafeta’i mei ha potu ‘oku loloto ange. Tuku ke tupu ia mei he‘etau ‘ilo ‘oku malu‘i kitautolu ‘e he *Fakamaau* ‘a e ‘Otuá, ‘oku fakafuo kitautolu ‘e He‘ene *Fakatonutonú*, pea ‘oku toe fakafoki kitautolu ‘e He‘ene *Fai Fakahaofí*. Tuku ke nofo‘aki tali atu ‘etau fakafeta‘í kiate Ia - ‘o ‘ikai ko ha fatongia pē, ka ko e loto hounga‘ia ki he Tauhi Sipi ‘oku ‘ikai te Ne tuku kitautolu ke tau kei hē.

‘Ānau, Lotu, mo e ‘Aukai: Tokoni mai ‘Eiki ke mau fai ho fakafeta’ia he tukunga kotoa pe ‘oku ‘i ai ‘emau mo’ui ke fe’unga mo e lahi faufau ‘o ho’o ‘ofa mo ho’o fai meesi. ‘Emeni.

Tu`apulelulu, Nōvema 19: Lau Folofola – Saame 100

Ki’i Ama: Saame 100: 4-5, “Mou hū hono ngaahi matapā he fakafeta‘i, Hū hono ngaahi loto‘ā mo hono hiva‘i: ‘Io, mou sani pē ia, Fakamālō ki hono huafá. He ‘oku lelei ‘a Sihova; ‘Oku ta‘engata ‘ene ‘alo‘ofá; Pea tu‘u ma‘u ‘ene fuakavá Ki he to‘utangata mo e to‘utangatá.”

Pou ‘Ao: ‘I he taimi ‘o e fatu Sāmé, na’e hū atu ‘a e kau ma’u lotú ki he ngaahi loto‘ā ‘o e Temipale motu’a ‘i Selusalemá, na‘a nau fakalaka atu ‘i he ngaahi matapā lalahi mo e ngaahi hiva ‘o e fakafeta‘i. ‘I ha māmani na‘e faka‘ilonga‘i ‘aki ‘a e fetongitongi ‘a e ngaahi tu‘í, taú, mo e ta‘epau‘iá ‘i he kaha’ú, na‘e fakamanatu ‘e he fatu Saame ki he kakai ‘a e ‘Otuá ha mo‘oni ‘oku ta’ele’eia - te nau lava ‘o hū ki Hono ‘aó mo e falala, koe‘uhí ‘oku “lelei ‘a Sihova,” pea ‘oku tolonga ‘Ene ‘ofa mei he to‘utangata ki he to‘utangata. ‘Oku fakasino mai ‘e hotau Ki’i Ama ha kakai ‘oku nau ‘unu‘unu atu ki he ‘ao ‘o e ‘Otuá ‘aki ‘a e fakafeta’i mo e loto fiefia. ‘Oku ‘ikai ke nau hū fakalongolongo pe ta‘e tokanga; ka ko e hū ‘oku fakalanu ‘aki ‘a e lanu ‘o Langi – ko e fiefia, fakafeta’i mo e loto ‘oku hangamālie. ‘Oku ako‘i kitautolu ‘e he Saamé ko e fakafeta‘í ko e founga pe ia ‘e taha ‘o e lotú. ‘I he‘etau hū ki he ngaahi matapā ‘o e ‘Otuá, ‘oku tau manatu‘i ko Ia ‘a e tupu‘anga ‘o e mo‘uí, mālohí, feohi, mo e ngaahi faingamālie kotoa pē ‘oku tau to’oto’ovalea aí. ‘Oku tokoni ‘a e fakafeta‘í ke hiki ‘etau tokangá mei he me‘a ‘oku tau masiva aí ki he ngaahi me‘a kuo tau ‘osi ma‘ú. ‘ Okú ne fakama‘ama‘a ‘a e loto hoha‘á pea fakaava hotau lotó ke tau sio ki he lelei ‘a e ‘Otuá ‘i he ngaahi me‘a lalahi mo e iiki ‘oku tau ma’u faka’ahó. ‘Oku fokotu’u mai pe ‘e hotau Ki’i Ama ‘a e ‘uhinga ‘oku fai ai ‘etau fakafeta‘í: *“He ‘oku lelei ‘a Sihova; ‘oku ta‘engata ‘ene ‘alo‘ofá; pea tu‘u ma‘u ‘ene fuakavá ki he to‘utangata mo e to‘utangatá.”* ‘Oku ‘ikai ke tau toki fakafeta‘í pe ‘i he taimi ‘oku langi melie ai mo tokamālie ‘a e halafonongá. ‘Oku tau fakafeta‘í koe‘uhí he ‘oku lelei ‘a e ‘Otuá ‘i he taimi kotoa pē. ‘Oku ‘ikai ‘osi ‘ene ‘alo‘ofá ‘i ha taimi neongo ai pē, pe ko e hā e tūkunga ‘o e mo’ui ‘oku tau ‘i aí. ‘Oku ‘ikai ke ‘i he ‘Otua ‘a e ‘ata ‘o e feto’oakí pe ko e feliliuaki pea ‘oku fai ki he’ene folofolá. ‘Oku a‘u ‘Ene fuakavá “ki he to‘utangata mo e to‘utangatá.” Ko e tala‘ofa eni ‘oku fālute ai ‘a e fānaú, makapuná, mo kinautolu te nau muimui maí. Ko e ngāue leva ‘a e to‘utangata lolotongá ke talanoa‘i ‘a e lelei ‘a e ‘Otuá, hiva‘i hono huafá, pea fakahā ‘i he mo‘uí ‘oku falala‘anga Ia. ‘I he‘etau fai peheé, ‘oku tau tokoni ke hoko ‘a e fakafeta‘í ko ha tukufakaholo ‘oku tau me’a’ofa ‘aki ki he to‘utangata kotoa pe. ‘E mahu’inga ke tau hū ki hono ‘Aó mo e loto ‘oku vēkeveke mo hangamālie pea tau fakafeta’i he ngaahi tapuaki ‘oku tau toloto monū’ia aí. Tau fakamālō koe’uhi ko e mo’ui leleí, fāmilí mo e kāingá, kaungāme’á, Siasí pea mo e faingamālie ‘oku tau ma’u ke ‘ofa ai kiate kinautolu hotau kaungā fonongá. Pea ‘e tatau ai pe he taimi ‘oku hoko ai ha faingata’a, tauange ke tau pikima’u ki he mo’oni ta’ele’eia: ‘Oku lelei ‘a Sihova, ‘oku ta’engata ‘ene ‘alo’ofa, pea ‘oku tu’u ma’u ‘ene Fuakavá. Ko kinautolu ‘oku nau manatua ma’u ‘a e ngaahi me’á ni, te nau hū ‘i hono ‘Aó mo e Fakafeta’i pea nofo ai mo e Fiefia.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘E Sihova, tokoni mai ke mau hū ki Ho ‘aó mo e loto fakafeta‘i, ‘o fakamālō ma‘u ai pē ki Ho‘o ‘alo‘ofá, mo Ho‘o fuakava faitōnungá, ‘Emeni.

Falaite, Nōvema 20: Lau Folofola – ‘Efeso 1: 15-23.

Ki'i Ama: 'Efeso 1: 17-18, "Mo kole ki he 'Otua 'o hotau 'Eiki ko Sīsū Kalaisí, 'a e Tamai mohu lāngilangí, ke ne foaki atu hono Laumālié kiate kimoutolu. He 'e 'oatu 'e he Laumālié ha poto mo ha maama 'e lava ke mou 'ilo ai 'a e 'Otuá. Ko ia ai, 'i hono fakamāma'i 'a e mata homou laumālié, kuo lava ai ke mahino kiate kimoutolu e anga 'o e fakatu'amelie na'e faka'inasi 'aki kimoutolu 'i he 'aho na'e fili ai kimoutolu 'e he 'Otuá. He 'e toki mahino ai kiate kimoutolu 'a e ngaahi tāpuaki fakaofo kuó ne tala'ofa'aki ki he'ene kakai kotoa pē" (Taulua).

Pou 'Ao: Talanoa 'e he finemui 'ene toutou faka'uli ma'u mai pe he matātahi he'ene 'alu ki he ngāué he 'aho kotoa pe, mo e 'ikai pe ke ne fakatokanga'i. Femo'uekina pe he fakakaukau ki he ngāué mo e ngaahi me'a kehekehe pe 'oku toka 'i hono lotó 'o kau ai pe mo 'ene faka'ulí. Ka ko e pongipongi ia 'e taha, hili ia 'ene lotu lahi he pō koe'uhi ko e ngaahi me'a na'e faingata'a'ia ai, pea fakakaukau ke afe he tafa'akí. Ko 'ene hifo mei he kā 'oku fe'unga tonu ia mo e hopo hake 'a e la'ā pea 'oku folahi mai hono huelo he fukahi tahí 'o maamaloa. Ko e faka'ofo'ofa ka ko ha faka'ofo'ofa. Peá ne toki pehē leva, "Na'e hangē kuo hanga 'e he 'Otuá 'o faka'ā hoku matá ke u toki fakatokanga'i e ngaahi me'a ne 'i ai fuoloa pe ka na'e 'ikai te u fakatokanga'i." Ko e uho ia 'o e lotu na'e fai 'e Paula ma'á e kaingalotu 'Efeso 'i hotau Ki'i Amá. Na'e maheni lelei a Paula mo e kui fakalaumālié. Kae talunga mo 'ena fetaulaki mo Sīsū he hala ki 'Emeasí ke faka'ā ai hono mata fakalaumālié 'one tali a Kalaisi ko hono 'Eiki mo hono Huhu'i. Ko e lotu eni 'a Paula ke ma'u 'e he kakai tuí 'a e Laumālie 'o e potó mo faka'ilo kiate kinautolu 'a e 'Eikí, 'o 'ikai ko ha fakamatala pē fekau'aki mo e 'Otuá, ka ko e 'ilo 'oku ha'u *mei* he 'Otuá. 'Oku tokoni 'a e potó ke mahino kiate kitautolu 'a e ngaahi founga 'a e 'Otuá; pea 'oku tokoni 'a hono faka'ilo mai *(reveal)* 'o e 'Eiki ke tau lava o sio ai ki he Laumālie 'o e 'Otuá. 'I he'ena ngāue fakatahá, 'okú na faka'ā hotau mata fakalaumālié. Ko e tokolahi 'iate kitautolu 'oku tau mo'ui 'o hangē ko e finemui na'e fai ki ai e talanoa 'i 'olungá - 'oku tau fakalaka faka'aho pē he ngāue 'a e 'Otuá 'o 'ikai fakatokanga'i. 'Oku tau sio ki he ngaahi palopalemá, kae 'ikai ke tau fakatokanga'i 'oku 'i ai pe mo e 'Otuá. 'Oku tau sio ki he ngaahi fakafe'ātungiá mo e fakatangá, kae 'ikai ke fakatokanga'i e ngaahi faingamālie 'a e 'Otuá. 'Oku tau sio ki he kakaí, kae 'ikai fakatokanga'i ki honau mahu'inga kuo foaki 'e he 'Otuá. Ko e lotu 'a Paulá ke to'o 'e he 'Otuá 'a e ngaahi me'a kotoa pe `okú ne fakapulou'i hotau lotó kae lava ke maama 'etau sió. Ko e me'a eni 'oku hoko 'i hono fakamāma'i 'e he Laumālie Mā'oni'oní hotau lotó. 'Oku tau lava o sio ki he fu'u ivi mo e mālohi 'o e 'Otua 'oku ngāue fakalongolongo pe 'i he'etau mo'ui faka'ahó. Ko e "sio fakalaumālié" 'oku 'ikai ke hoko noa mai pē, ka ko e me'a'ofa ia 'oku totonu ke tau kole ma'u pē ki ai. Ko hono fakalea ia 'o e lotu 'a Paulá, *"'Oku ou kole ma'u pē..."* - 'oku 'uhinga eni ke fai e lotu ko iá he 'aho kotoa pē. 'I he pongipongi kotoa pē, 'oku tau fiema'u ha poto fo'ou, faka'ilo mai ha fakahā fo'ou, mo ha mahino fo'ou. Ko e taimi 'oku fakaava ai 'e he 'Otuá 'a e mata ho lotó, 'okú ke kamata ke sio ki Hono faka'ilongá 'i he feitu'u kotoa pē - 'i he ngaahi fetalanoa'akí, ngaahi faingata'á, ngaahi tāpuakí, Folofolá, pea na'a mo e fakalongolongó. 'Okú ke toki 'ilo'i na'á Ne 'i ai pē 'i he taimi kotoa; na'á ke fiema'u pē ha mata ke sio.

'Ānau, Lotu mo e 'Aukai: Faka'ā hoku matá 'e 'Otua ke u lava o sio ki ho'o ngāue 'oku fai 'i homau lotolotongá pea fai ai 'emau fakatu'amelié. 'Emeni.

Tokonaki, Novema 21: Lau Folofola – Matiu 25: 31-46.

Ki'i Ama: Matiu 25:40, "Pea 'e tali 'e he Tu'í, 'Ko hono mo'oní 'eni 'oku ou talaatú, ko ho'omou fai pehē ki he si'i taha 'i hoku ngaahi tokoua koení, ko ho'omou fai ia kiate au" (Taulua).

Pou 'Ao: Ko hai 'a e "si'i taha" 'oku uki 'e hotau Ki'i Amá ke tau tokanga ki aí? 'Oku fokotu'u mai 'e hotau Ki'i Amá 'oku fakafofonga 'e he "si'i taha" 'a Kalaisi. 'I he lau 'a Sīsū, ko e taimi 'e hokomai ai ko e Tu'i Fakamaau he 'Aho Fakamuí, 'e 'ikai makatu'unga 'etau tonuhiá pe halaiá 'i ha'atau malanga mo lea lelei pe ko hotau tu'unga 'i he Siasí, ka 'i he "ngāue" na'a tau fai ki he kau fiekaiá mo fieinuá, kau muli 'i hotau lotolotongá, masivá mo tukuhāusiá, mahaki'iá mo nofo pilīsoné. Ko ia 'oku tau fai ki he "si'i tahá", 'a e fa'ahinga koení, ko 'etau fai ia kia Kalaisí. 'Oku faingofua pe 'a e fakafeta'i 'aki ki he 'Eikí 'a e hivá mo e aoao lea mamafa he lotú, ka ko e fakafeta'i 'oku fiema'u 'e Kalaisí 'oku fakasino ia 'i he'etau 'ofa 'o a'u ki he "si'i tahá." 'Oku hoko 'etau konga me'atokoní ko e fu'ufu'unga tāpuaki ma'anautolu 'oku fiekaiá. 'Oku hoko hotau lotofalé ko e fakamo'oni mo'ui ki he 'ofa 'a e 'Otuá ki ha 'a'ahi pe muli 'oku tau tali. 'Oku hoko hotau taimí, 'etau 'ofá, fakalotolahí mo e tokoni kotoa pe ko e me'angāue ia ma'á e Pule'anga 'o e 'Otuá 'i he taimi 'oku tau fai ai ki he "si'i tahá." 'Oku 'ikai fiema'u ia ke lahi ha'atau me'a 'oku ma'u pea tau toki ngāue ma'á e 'Eikí. 'Oku lava pe 'e he telefoní, 'a'ahí, fakaafe ke ma'u me'atokoni, talitali fiefia, fanongo mo feohi pea fakalotolahi'i kinautolu 'oku hangē ka molé 'enau fakatu'amelié. Na'e 'ikai fakahalaia'i 'a e fanga kosí koe'uhí ko ha kovi na'a nau fai, ka koe'uhí ko e 'ikai te nau fai 'a e lelei na'e totonu ke nau faí. Na'e kuihi honau lotó 'o 'ikai ai ke nau 'ilo ki he mahu'inga 'o e ni'ihi kehé. 'I he'ene pehē, kuo pau ke tau kole ki he Laumālie Mā'oni'oní ke faka'ā hotau matá, ke 'oua na'a faifaiangé kuo puli ai meiate kitautolu 'a e ngaahi faingamālie 'oku tuku mai 'e he 'Otuá ke tau tokoni'i ai 'a e "si'i tahá." Ko Kalaisi 'a e Tu'i 'o e ngaahi

Tu'i pea 'oku fakamaau 'i he mo'oni mo e totonu, ka na'á ne 'uluaki hoko ko e sevāniti ma'atautolu – fafanga e fiekaií, fakamo'ui e mahaki'iá, talitali lelei 'a e kakai na'e 'ikai lau ko e kakaí pea a'u ai pe ki he'ene foaki 'ene mo'uí ke mole ma'á e kau angahalá. 'Oku 'ikai ke tau fai lelei ke fai lava 'aki hotau fakahaofí mo fakatau'atāiná, ka koe'uhi he 'oku tau ma'u kelesi mei he 'Eiki. Koe'uhi ko e 'ofa 'oku tau toloto monū'ia ai mei he 'Eikí, 'oku 'ikai ke toe 'i ai ha'atau me'a ke mo'ua 'aki ki ha taha, ka ke 'ofa pe. Ko e a'usia ia 'a e 'apositolo ko Paulá, "'Oku fe'unga 'ānoa 'ene Kelesi ma'a 'etau ngaahi me'á." 'E mahu'inga pe ke tau ki'i vakai takai 'i he anga 'etau nofo 'i 'apí, Siasi, ngāue'anga mo e feohi he sosāietí. 'Oku 'i ai pe kakai 'oku nau fiema'u tokoni faka-me'atokoni, feohi, nofo'anga, fakakaume'a, fakamolemole mo ha fakatu'amelie. 'Unu ke ofi ki he fa'ahinga ko iá. Ko ho'o tokoni kiate kinautolú, ko ho'o fai ia ki he "si'i tahá," pea ko e taimi tatau ai pe ia 'o 'etau talitali lelei 'a hotau Tu'i ko Kalaisí. Tauange ke tau hoko ko e kau fakamo'oni mo'ui ki he Tu'i 'a Kalaisi 'iate kiautolú.

'Ānau, Lotu mo e 'Aukai: 'Eiki Sīsū, faka'ā homau matá ke mau 'ilo Koe 'i he si'i tahá, pea fakafonu homau lotó 'aki Ho'o 'ofá ke mau tauhi kinautolu 'i he loto fakatōkilalo mo e fiefia, 'Emeni.

Sāpate, Nōvema 22: *Sāpate 'o e Tu'i 'a Kalaisi. (Lanu Hinehina).*
Lēsoni: 'Isikeli 34:11-16, 20-24; Saame 100; 'Efeso 1:15-23; Matiu 25:31-46.

Mōnite, Nōvema 23: Lau Folofola – 'Aisea 64: 1-4.

Ki'i Ama: 'Aisea 64: 1-2, "Taumaiā ke ke haeua `a e ngaahi langí, ke ke hā`ele hifo, ke ngalaku `a e ngaahi mo`ungá `i ho`o fotu maí! Hangē ko e tutu `e he afí ha hulú, fakalili `a e vai `e he afí - ke faka`ilo ho huafá ki ho ngaahi filí, ke tete `a e ngaahi pule`angá `i ho `aó `i ho`o fai me`a fakailifia na`e `ikai te mau `amanaki ki ai!"

Pou 'Ao: Kuo tau tu'uta ki he 'uluaki uike 'o e fa'ahita'u 'o e 'Etivení - ko e fa'ahita'u 'o e tatali mo e teuteu ki he "ha'u" pe ko e hā'ele mai 'a e 'Eikí. 'Oku hā 'a e laumālie 'o e tatalí, ka ko e tatali 'oku taupotu 'i he hoha'a mo e faingata'ia, 'i he ngaahi lea 'o e tala faka-Palōfita 'a 'Aiseá. Kuo 'ikai ha 'utu 'e hakea, pea tō mei he ngutu 'o e Palōfitá 'a e ngaahi lea mamafa mo aafe ki he 'itengia, ka ko e nāunau ia 'o e maumau ne sio tonu ai 'a 'Aiseá. Kuo foki `a e kakai na`e fakahee`i mei Papiloné, ka kuo kehe `a Siuta. Lolotonga `enau mavahé, ne pule `a e Pule`anga kehe, pea fakafonu mai mo e ngaahi fonua kaungā`apí, `o fio `a e `ulungaangá, pulé, mafaí, mo e ngaahi `otua kehe `i he fonua ne nau tupu aí.
Neongo kuo nau foki ki "api," kae vakai `a e Palōfitá ki he matamata ua `a e tauhi `a e kakaí ki he `Otuá, pea nau kei aafe ki he ngaahi `otua kehé. Ko e lave'i 'eni 'e 'Aisea 'a e maumau 'o e kuonga ko iá, kae tuhu 'a 'ene 'anaua ki he Misaia 'o e Fuakava Fo'oú. Ko e nāunau ia 'o e 'Etivení pea mo e talaki 'o e fatongia teuteu 'o e fa'ahita'u - ko e teuteu mo e 'anaua ke a'u mai 'a e Misaiá. Mālie ka ko e Folofola, he 'oku lauikuonga 'o 'aonga ki he kuonga kotoa pe. Te tau vakai ki he kuonga 'oku tau fononga aí, pea 'oku ou tui 'oku tapupu pea ta'e tūkua 'a e hake hake 'a e ngaahi tangí, "ke ke ha'ele hifo." 'Oku tau vakai ki he tangi lau'aitu 'a e si'i kakai kuo nau fetaulaki mo e mamahi 'e ngaahi tau 'oku hoko 'i māmaní. 'Oku tau sio 'i he televisone ki he tangi mo e kalanga 'a si'i kakai kuo puke fakamalohi'i 'e he *ICE* 'o fakahū mo fakafoki kae li'aki 'a e mali, fānau mo e mātu'a. 'Oku ongo 'a e le'o 'o e tangí mo e kalanga mei he ngaahi lotofale mo e loki falemahaki kuo fakamahino ai 'a e ngata'anga 'o e fononga 'a e ngaahi 'ofa'anga. Pea ongo 'a e tangi tatau mei he ngaahi mātu'a kuo nau mafasia 'i he 'ikai ke nau fetaulaki mo 'enau fānaú. Pe ko ha memipa 'o e fāmilí kuo ma'u 'e he faito'o kona tapú pe ko e olokaholó. "Ke ke ha'ele hifo."
Neongo, 'oku 'ikai ke tau sio kuo a'u mai 'a Sihova, ka 'oku kei tonu pe 'etau tangi mo kalangá. He ko 'etau fakamo'oni ia 'oku tau fiema'u 'a e ivi mo e kelesi 'a e 'Otuá. Pea 'oku tau ma'u pe 'a me'a 'oku tau kole - he 'oku a'u tonu mai pe 'a 'ene kelesi 'o kau 'i he 'etau fangata'iá pea tau ma'u ai 'a e kelesi fe'unga ke tau malava 'o hoko atu 'aki 'a e mo'uí.

'Ānau, Lotu mo e 'Aukai: Ho pulutaki ko e ha? Lau foki ko ho 'ofa'anga. Ko ho'o ta'etali 'eku lea, Ko e 'uma'a! Ko e 'uma'a! Ko futu 'eku mo'utalia, 'Ou tu'u he matapā 'i tu'a, Si'i laumālie ongosia, Ke u hū pe mu'a, Ke u hū pe mu'a. `Emeni.

Tūsite, Nōvema 24: Lau Folofola - 'Aisea 64: 5-9.

Ki'i Ama: 'Aisea 64: 8, "Pea ko eni, 'e Sihova, ko 'emau tamai koe; **ko kimautolú ko e 'umea, pea ko koé ko 'emau tufunga;** pea ko e ngāue 'a ho nimá 'a kimautolu kotoa pē." (TMB). "Ka koeni, E Jihova, ko koe koe mau tamai; koe umea akimautolu, bea ko ho mau gaohi koe: bea koe gaue a ho nima akimautolu kotoabe." (TWB)

Pou ‘Ao: ’Oku kei hoko atu pe ‘etau fakalaulaulotó ‘i he talatalaaki ‘oku fai ‘e ‘Aiseá, pea ‘oku mo’oni ‘a e kupu’i lotu ‘oku tau ongona ma’u pe ‘i he lotu ‘a e kau tangata’eiki / fine’eiki, “Oku mā homau lotó he vakai ki he ‘emau ngaahi faiangá.” 'Oku tukuange kakato mai ‘e ‘Aisea ‘o ‘ikai ha’ane toe heliaki. Pea ‘omi mo e ngaahi ‘ata mahino he ko e ngaahi me’a ia ‘oku fetaulaki faka’aho mo e tangatá. Kuo fakamātu‘u kinautolu ‘e he‘enau ngaahi angahalá ‘o hangē ha lau‘i‘akau maé, ‘oku puhi noa pe ‘e he matangí. Pea na’a mo e taimi ‘oku nau feinga ke fakatonutonu kinautolú 'oku nau kei hangē ha ngaahi “kofu pani totó.” ‘Oku ‘ikai ke malava ke mato’o ‘a e lanu ‘o e angahalá mo e fulikivanú. Kakaha ‘a e kalanga mo e lau ‘a ‘Aiseá ‘i he veesi ‘uluakí ki he 7. Kae hangē ha me’alele kuo tafoki fakafokifā, ‘a e afe ‘a e tangilaulau ‘a ‘Aiseá ‘i he veesi 8, ko e Ki’i Ama ‘o e ‘ahó ni. ‘Ilonga ‘a e liliu faka’aufuli ko eni ‘i he hiki ‘o e Paaki Motu’á, ‘i hono ngāue‘aki ‘a e kupu’i lea, “KA KO ENI.” ‘I he talanoa faka-punake fa’u tohí *(literature)*, faka kalamá, mo e teolosiá, ‘oku ‘iloa ‘a e ki’i tu’unga lea ko eni ko e “tafoki mā’onioni pe tapuhā,” *(sacred pivot).* ‘Oku hangē ia ha fu’u halafakakavakava faufaua kuo fokotu’u ‘i ha fu’u tele’a ke ne fakafetaulaki ‘a e angahalá / fulikivanú pea mo e ‘amanaki mo e fakamolemole - ’a e mate mo e mo’ui.
Mahino pe ‘a ‘emau maumaú, palakú, fulikivanú, *“Ka koeni, E Jihova, ko koe koe mau tamai; koe umea akimautolu, bea ko ho mau gaohi koe: bea koe gaue a ho nima akimautolu kotoabe.”* Na’e ngāue’aki ‘e *Palesiteni Richard Nixon* ‘a e loea ko *Charles “Chuck” Colson* ko hono nima to’omata’u ke fakahoko ‘a ‘ene ngaahi “tā helepelu” faka-politikalé. Ko e tangata na’e ta’eufi pea fefeka ‘a ‘ene foungá ‘o ‘ikai mapelu ki ha taha, pe ki ha tui. Ka e pā ‘a e *Watergate*, ko e fu’u maumau fakapolitikale lahi ‘i ‘Amelika ‘i he 1970 tupu pea na‘e iku ai ki he fakafisi ‘a *Palesiteni Richard Nixon*, pea holofa ai pe mo e māmani ‘o *Charles Colson*. Na’e tu’unuku mai ‘a pilīsone, situ’a ‘a e taha kotoa, pea fehangahangai tonu ‘a *Charles* mo e fulikavanu ‘o ‘ene mo’uí. Kae ‘oange ‘e hono kaungā tangata ‘a e tohi ‘a e *C.S. Lewis,* ko e tu’ukimu’a ‘i he kau tala-’Otua ‘o e ngaahi kuongá, pea hili ‘a ‘ene lau ha ngaahi konga, ‘oku tangutu tokotaha pe ‘i he‘ene me’alele ‘o tangi ‘utu’utufia mo kole fakamolemole ki he ‘Otuá, mo tukuange ‘a ‘ene mo’ui kia Kalaisi. Na’e ngāue popula i *Alabama*, kae hoko ‘a e ki’i taimi ko ení ‘i he‘ene mo’uí ko e taimi “tafoki mā’oni’oni.” Ko e taimi ‘o hono toe tufunga’i fo’ou ‘a e ‘umeá. Na’e langa hono fatú he vakai ki he nāunau ‘o e nofo pilīsoné. Pea hū mai ‘a *Charles* ki tu’a ‘o ‘ikai ke toe foki ki he ‘ene ngāue faka-loeá pe faka-politikalé, ka ne langa ‘a e kautaha fakamāmani lahi ke tokangaekina ‘a e mo’ui ‘a kinautolu ‘oku nau nofo hopoate ‘i pilisoné, ko e *Prison Fellowship*. ‘Oku ‘ikai ko e mo’ui fulikivanú, ‘a hotau ngaahi veesi 1-7 ‘oku laú. ‘Oku kei malava pe ‘a e “tafoki mā’oni’oní” he ‘oku kei malava pe ‘e he ‘Otuá ‘o fatu fo’ou ‘a e ‘umeá ke hoko ‘o lelei.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: `Ala maí ni keu mo`ui, Hiki keu hā`ele atu. Poupou `eku ta`etui, Pukepuke keu tu`u ma`u. Ngāue mai, Laumālie, Ngāue mai. ‘Emeni

---

Pulelulu, Novema 25: Lau Folofola – Teutalonome 8:7-18.

Efiafi ‘Aho Fakafeta’i: Lēsoni – Teut. 8: 7–18; Saame 65; 2 Kol. 9: 6–15; Luke 17: 11–19.

Ki’i Ama: Teutalonome 8: 17-18, “Ka ke lau ‘e koe ‘i ho lotó, ‘Ko hoku ngū pē, mo e ivi ‘o hoku nimá ni kuó ne ngaohi ma‘aku ‘a e koloá ni. Ka te ke manatu pē kia Sihova ko ho ‘Otuá, he ko ia ia ‘okú ne foaki kiate koe ‘a e mafai ke ngaohi koloá; koe‘uhiā ke ne fakaai ‘ene kovinānité, ‘a ia na‘a ne fuakava ai ki ho‘o ngaahi kuí, ‘o hangē ko ia he ‘ahó ni.”

Pou ‘Ao: ‘Oku fēfē ‘a ‘etau fai fakafeta’í ‘i he uhouhonga ‘o e fonu mo e mahutafeá? ‘Oku tuha mo taau ‘a e talatalaifale na’e fai ‘e Mōsese ki he kau ‘Isilelí ke tau fakalaulauloto ai ‘i he ‘aho teuaki pe ko e Efiafi Fakafeta’i ‘o e 2026. ‘Oku fakamatala’i ‘e Mōsese ‘a e nāunau melie ‘o e fonuá, “ko e fonua vaitafe‘ia, pea ‘i ai ha ngaahi fauniteni mo vai lolofonua, ‘oku puna ‘i he ngaahi tele‘a mo e ngaahi mo‘unga. Ko e fonua uite‘ia mo pa‘ale‘ia, pea mo vainea mo fikia mo pomikānitea; ko e fonua ‘o e lolo ‘ōlive mo e honi; ” Ko e fonua te nau hū ki aí te nau “kai me‘akai ai ta‘efusimo‘omo, ‘e ‘ikai te ke masiva ai ‘i ha me‘a ‘e taha…” Pea afe ‘a e akonaki ‘a Mōsesé ke fakamanatu ki he kau ‘Isilelí ‘oku ‘ikai ke ngata pe ‘a e faingata’á ‘i he maha ‘o e toafa pakukā, ka ‘oku toi ‘a e faingata’á ‘i he fiemālie mo e nonga ‘o e ngaahi “fale lelei” te nau nofo aí. Ko e taimi ‘oku fonu ai ‘a e keté, pea tupu mo e tohi pangiké, pea ‘oku natula pe ‘a e tangata / fefine ke aafe mei he ‘Otuá. ‘Oku kamata ke taumatuku atu ‘a e falala ‘Otuá, pea hiki ‘a e tokangá mo e ‘ulungaanga faka’ahó mei he ngaahi me’a ‘okú ne fakasino ‘a e falala ‘Otuá, ‘o kau ai ‘a e lotu liló, lotu fāmilí, ma’u lotú mo e ngaahi founga kehekehe ‘o e tauhi ki he ‘Otua mo’uí. Pea fakasino ‘e he Ki’i Amá ‘a e taupotu ‘o e hiki ko iá – ko e hiki ‘o falala pe ki “hoku ngū pē, mo e ivi ‘o hoku nimá.” Kae tali ‘e he veesi 18 ‘a e founga ke malava ai ‘o kei fakaili ‘a e falala ‘Otuá ‘i he uhouhonga ‘o e mahutafeá – fakamanamanatu ‘a e tauhi faka-kovinanite ‘a Sihová. Ke ‘oua pe ‘e ‘i ai ha momēniti ‘e fono hifo ai ‘a e manatu mo e ‘ilo ko Sihova “okú ne foaki kiate koe ‘a e mafai ke ngaohi koloá.” Ko e fai fakafeta’í kuo pau ke fakasino, pea ‘i ai mo hono ngaahi ngafa ‘o tu’ukimu’a ai ‘a e “fakamanamanatú.” Ko e nāunau totonu ia ‘o e efiafi teuaki ‘o e

‘Aho Fakafeta’í. Na’a ‘oku tau mo’ua pe ‘i hono fakakakato ‘a e ngaahi teuteu ‘o e ‘ahó, pea mo hono talitali ‘o e ngaahi kupu ‘o e fāmilí. Pea teuteu mo e fu’u tepila mahu mo ifo. Kae tā ‘oku ‘i ai ‘a e tefito’i ngāue ke fakahoko – ke tau nofo ‘e fakamanatu mo fakalau ‘a e fononga kuo tau fai mai ‘i he ta’u ko ‘eni, ‘a e ngaahi tele’a mo e toafa kuo tau ikuna’i ‘o makatu’unga pe ‘i he ivi mo e kelesi ‘a e ‘Otuá. Tau fakapapau’i ‘oku ‘osi fakatoka ‘a e loto hounga’ia mo’oni kia Sihova ‘okú ne foaki mai ‘a e ivi mo e mafai ke ngaohi koloa – pea ko e makatu’unga ia ‘o e ngāue kotoa ‘oku tau fakahoko ‘i he ‘Aho Fakamanatu ‘oku tau a’usiá.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: ‘Eiki, Fakamolemole‘i au ‘i he taimi ‘oku ou ta’etokanga ai pea hoko ai ‘a e faingamālié ko e me’a ‘oku ou pōlepolé ai, pea ngalo ai ko ‘eku lelei kotoa pe ko e foaki. ‘Emeni.

Tu’apulelulu, Novema 26: Lau Folofola – Saame 65.--Thanksgiving Day

Ki’i Ama: Saame 65: 13, “Hangē kuo kofu sipi ‘a e fanga-manu‘angá; Hangē kuo pulupulu uite ‘a e ngaahi lautoká: ‘Oku nau veipā ‘i he mavavá, ‘Ā, ‘oku nau mātu‘aki hivá.”

Pou ‘Ao: ’Oku tau kau fakataha mo e fonuá mo e Pule’anga Ameliká ‘i he ‘ahó ni ‘i he Fakafeta’i mo e Fakamālō. Neongo ‘a e tokehekehe ‘a hotau fonuá ‘i he ngaahi me’a lahi, ka ‘oku laine taha ‘a e fonuá mo e Pule’angá ‘i hono tauhi ‘a e ouau ‘o e ‘Aho Fakafeta’í. ‘Oku ofi ‘i he 94% ‘o e kakai kotoa ‘oku nau faka’ilonga’i ‘a e ‘aho mahu’ingá ni ‘i Ameliká ni. Neongo ‘oku lahi ‘a hono ngaahi foungá, ka ‘oku mahino ‘e fonu ‘a e ngaahi tēpilé, pea ‘oku fakafuofua ko e pīpī *(turkey)* ‘e 30 miliona ‘e kau ki hono fakafonu ‘o e ngaahi tēpile ‘ilo ‘o e ‘Aho Fakafeta’í ni. Mahalo ‘oku makatu’unga ai ‘a ‘etau fakamā’op’opo ‘aki ‘a e ‘Aho Fakamanatú ni ‘a e nāunau ‘o e fonu mo e mahutafea. Tau fakafeta’i he ko e nāunau totonu pe eni ‘o e mo’uí. ‘Oku tau lave’i ‘a e maumau ‘oku lolotonga hoko ‘i he Pule’angá – tau; masivesiva fakapa’anga, fakaeloto mo fakalaumālie; maumau ‘i hono ngāue’aki ‘a e tekinolosiá, tautautefito ki he *AI (Artificial Intelligence)*; ngaohi kovi’i ‘o e kakai lanú mo e kau nofo muli maí; maumau fakaeloto mo faka’atamai. Pea mo e hā fua ‘a e ngaahi maumau ‘oku lahi pea lauta. Ka ‘i he uhouhonga ko iá, ‘oku fonu ‘a e tēpilé, ongo ‘a e le’o ‘o e kakata mo e fiefia ‘i he lotofalé, haha’o ‘a e fāmilí pea ‘oku kakato ‘a e fiefiá. Ko e nāunau totonu pe ia ‘o e fai fakafeta’í – ko e malava ‘o puke lō ua ‘a e mamahí mo e leleí ‘i he nima pe ‘e taha, pea tau kei fakamahino pe ‘oku lahi ange ‘a e ivi mo e mafai ‘o e ‘Otuá ke ne liliu ‘a e ta’au ‘o e mamahi ke lelei kotoa pe. Ko e a’usia ia ‘oku ho’ata mei he Saame fakamanatu ‘o e ‘Aho Fakafeta’í. Neongo ko e Saame ‘eni ‘oku fatu ‘i he lotolotonga ‘o e toafá pea ‘oku mahino ‘a ‘ene mahá mo ‘ene pakukā, he ko e nāunau totonu pe ia ‘o e toafá. Ka ‘oku “Monū‘ia ā ka ko e toko taha kuó ke filiá, ‘O ke fakaofi mai ke nofo ho ngaahi loto‘ā:” He ‘oku fakaofo ‘a e ngaahi me’a ‘okú ne a’usiá. Lolotonga pe ‘a ‘ene fononga ‘i he toafa ‘o e mo’uí – ’i he ngaahi faingata’a ‘o e senituli 21 - ‘e “topono” pe ia ‘i he ngaahi “lelei ‘o ho falé.” Neongo ‘a e nāunau ‘o e maha ‘ango’angó, ka ‘okú ne *“‘a‘ahi ‘a e fonuá, ‘Okú ke ‘ai ke fonu mahua; ‘Okú ke fu‘u fakakoloa lahi, ‘Aki ‘a e tafenga vai ‘a ‘Elohimí, ‘A ia ko e fu‘ufu‘unga vai; ‘Okú ke teu ‘enau uité, Ho‘o teu pehē ‘a e kelekelé.”* Neongo ‘oku tau masivesiva mo toetoesi’i ‘etau mo’ui fakalaumālie mo fakaeloto, ka ‘oku tau ma’u pe ‘a e ivi fe’unga ‘i he hala fononga he ko hono “hā‘ele‘angá ‘oku fetafei ‘i he ngako ‘o e me‘a lelei.” Tau kau fakataha mo e fatu Saamé ‘o no’o ‘a e teunga ‘o e “fiefiá” ‘o hangē ko e no’o teunga ‘a e “ngaahi mo’ungá,” pea tau “veipā ‘i he mavavá,” ‘o hiva ‘aki ‘a ‘ene ngaahi ‘alo’ofá - ke faka’ilonga’i ‘aki ‘a e ‘Aho Fakafeta’i ‘o e 2026, pea tau ‘ulungaanga ‘aki ‘i he fononga mei taimi ki ‘itānití.

‘Ānau, Lotu mo e ‘Aukai: . Te u hiki ‘a hoku le‘o. Fai atu ‘a e fakamālō. Lea pē ‘a ‘eku hiva. Mālō Sīsū ‘a Ho‘o ‘ofa. Peheange mai ‘e au, ‘oku malava Ka ‘oku ‘ikai ha lea ia ‘e fe‘unga Ke u tala atu Sīsū ‘oku hounga ‘A e ‘ofa kuo u a‘usia. Emeni.

Falaite, Novema 27: Lau Folofola – 1 Kolinito 1: 3-9.

Ki’i Ama: 1 Kolinito 1: 4, “‘Oku ou fakafeta‘i ma‘u ai pē ki hoku ‘Otuá ‘iate kimoutolu, ko e me‘a ‘i he kelesi ‘a e ‘Otuá kuo foaki atu ‘ia Kalaisi Sīsū.”

Pou ‘Ao: ‘Oku kei hokoatu pe ‘etau fakalaulaulotó ‘i he nāunau ‘o e fakafeta’í mo e loto hounga’iá. Na’e tala ‘e he taha ‘o e kau Filōsefa ‘o e kuonga mu’a ‘o Lomá, *Cicero*, “Ko e loto fakafeta’í ko e mātu’a ia ‘o e ngaahi ‘ulungaanga lelei kotoa pe.” ‘I he‘ene fakamā’opo’opó, ko e loto hounga’iá ‘a e ‘ulungaanga lelei tahá, pea ‘okú ne fā’ele’i ‘a e toenga ‘o e ngaahi ‘ulungaanga lelei kotoa ‘i he mo’uí. ‘Oku kei ‘aonga ‘a e poto faka kuonga mu’a ko ‘eni ki he fononga ‘oku tau fai ‘i he kuongá ni. ‘Oku kei tuha mo fe’unga ke me’angāue‘aki ‘a e matasio’ata ‘o e fakafeta’í mo e loto hounga’ia ke sivi ‘aki ‘a e feohi ‘a e fāmilí, Siasí mo e fonuá. ‘Oku malava ai ke faito’o ‘a e ngaahi maumau ‘o e fe’au’auhí mo e loto kehekehé, kae pātoloaki ‘a e faaitaha ke ofi ki he ‘imisi ‘o e ‘Otuá. Ko e natula ia ‘o e tohi ‘a Paula ki he Siasi ‘i Kolinitó. Ko e tohí na‘e fa‘u *“ke veteki ha ngaahi faingata‘a ‘i he mo‘ui*

faka-Kalisitiané mo e tuí…ko e ngaahi faingata'a 'i he Siasí, 'o hangē ko e fakafa'afa'ahí, mo e fe'auakí, mo e ngaahi fehu'i fihi 'o fekau'aki mo e nofo 'a e tangata mo e fefine, mo e malí, konisēnisí, fokotu'utu'u 'o e siasí, ngaahi me'a'ofa 'a e Laumālie Mā'oni'oní, pea mo e toetu'ú." 'E kamata nai mei fē ha tohi 'oku feinga ke ne lave'i ha ngaahi fu'u faingata'a loloto mo mamafa pehē? Hā pea 'asi 'a e loloto 'o e 'ilo mo e tui 'a Paulá 'i he'ene ngaahi tohí. Neongo 'oku tau fa'a vave pe ke fakalaka 'i he ngaahi veesi 'oku tau fakalaulauloto ai 'i he 'ahó ni, 'o taku ko e "Talateu" pe, ka 'oku e'a mei ai 'a e nāunau 'o e tala-'Otua 'a Paulá. 'Oku tau lau 'a e kamata'anga 'o e tohi 'a Paulá, 'Oku 'ikai 'aupito ke hā 'a e 'ata 'o e maumau mo e longoa'a 'oku lolotonga toloto ai 'a e kāinga lotu 'i Kolinitó. Kae fakatoka 'e Paula 'a e founga 'oku fiema'u ke fakahoko 'i hono veteveteki ha faingata'a 'i he lotofale 'o e Siasí. Ko e mapé 'oku tuhu ki he taupotú, ko hono fakafoki 'a e Siasí kiate Ia 'oku 'a'ana 'a e Siasí: "Ko 'ema tohi ki he Siasi 'a e 'Otuá - 'a e kakai na'e fakatapu ma'ana 'ia Kalaisi Sīsū – 'a e Siasi 'i Kolinitó." 'Oku fa'a puli kiate kitautolu 'a e nāunau toputapu 'o e Siasí, pea fa'a hoko pe 'a e ngāue mateaki he Siasí ko e me'a ke ne veteveteki kitautolu. Ka ko e 'Otuá 'oku 'a'ana 'a e Siasí, pea 'oku fe'unga 'ānoa pe 'a 'ene kelesí ke faito'o 'a e ngaahi faingata'a 'oku fetaulaki mo e Siasí. Pea fakahā 'e Paula 'a e nāunau 'o e loto hounga'ia 'oku toka 'i hono lotó. `Oku tatau pē, pe ko e hā e tūkunga 'o e faingata'a 'oku hoko 'i he Siasí, 'oku kei tu'ukimu'a pe'a e laumālie hounga'ia mo fonu he fakafeta'i koe'uhi ko e mo'ui 'a e kakai 'o e Siasí. 'Oku hoko 'a e loto hounga'iá ke ne tukuhifo ki lalo 'a e ngaahi 'ā 'o e tau'aki lotó mo e tau'aki 'iló, he 'oku tau fakatokanga'i ai ko e koloa kotoa 'oku tau fekāmaaki aí, ko e me'aofa foaki pe'a e 'Otua 'oku 'aana kitautolú. 'Oku fā'ele'i ai 'e he loto hounga'iá, 'a e loto fakatōkilalo, loto tō, feveitokai'aki mo e loto 'ofa.

'Ānau, Lotu mo e 'Aukai: Tokoni mai 'Eiki, ke u lava 'o fakafeta'i he tūkunga kotoa pe 'oku 'i ai 'a e mo'uí, neongo 'ene faingata'á. `Emeni.

Tokonaki, Novema 28: Lau Folofola – Ma'ake 13: 30-37.

Ki'i Ama: Ma`ake 13: 35-36, "Ko ia, mou le'o: he 'oku 'ikai te mou 'ilo pe 'e hoko fakakū mai 'a e 'Eiki 'o e 'apí; pē efiafi, pe tu'uapō, pe 'i he 'u'ua 'a e moá, pe hengihengi: na'a ha'u fakafokifā pē ia, 'o ne 'ilo kimoutolu 'oku mou mohe."

Pou 'Ao: 'I he 1861, lolotonga 'a e Tau 'oku 'iloa ko e Tau-Fakaloto Fonua *(Civil War)* 'i Ameliká ni, na'e 'i ai 'a e ki'i talavou na'e kau ki he tafa'aki 'a e Noaté na'e kau 'i he kau le'o 'o e taha 'o e hala fakakavakava 'oku hu'u ki he 'api nofo'anga 'o e Palesitení mo e ngaahi fale Pule'anga 'i *Washington DC*. Na'e 'osi 'a 'ene ngāue 'aho kakato, peá ne foki mai 'oku nounou 'a e kau le'ó, peá ne loto lelei pe ke ne fakahoko 'a e fatongia le'ó 'i he efiafi po'uli ko 'ení. Ne a'u atu ki he valenga 'o e pō, kuo fu'u hela'ia 'a e ki'i tangata pea vale hifo hono matá 'o mohe. Ne hoko 'a e fakatamaki 'i he apitanga taú, 'o 'ilo ai na'e mohe 'a e talavou lolotonga 'a 'ene le'ó. 'I he lao faka Kautaú, 'oku kau 'a e mohe lolotonga 'o e fakahoko 'o e fatongia le'ó 'i he hia 'oku tautea mate kapau 'oku lolotonga fai ha tau 'i he fonuá. Na'e faka'ilo pea ko hono tauteá ko e mate. Na'e a'u e talanoá ki he Palesiteni, *Abraham Lincoln* pea 'i he hili 'ene vakai'i e ngaahi me'a na'e hoko 'o 'uhinga ai e mohe 'a e sotiá, na'á ne hanga 'o fakahaofi ia mei he mate 'aki 'ene Tala'ofa faka-Palesiteni. Na'e toe 'oange kotoa pe hono tu'unga he sotia peá ne toe foki pe 'o hokoatu 'ene le'o. Na'e toki mate ia ki mui 'i he hili 'a e ngaahi fepaki faingata'a 'i he Noate mo e Saute, ka na'e kau ia he kau tu'ukimu'a 'i he'ene fakahoko hono fatongia "le'o". Na'e 'ikai ke toe "mohe" he taimi na'e "le'o" ai 'i he'ene hounga'ia he tala'ofa na'e fai 'e he Palesitení ma'aná. 'Oku lolotonga hoko pe 'a e tau fakaeloto 'i he 'etau ngaahi mo'uí. 'Oku mo'oni fau e Punaké, "Ko e tau 'a Laumālie 'oku tau mo'ua ai, Pea fetā'aki ai pe 'a Setane mo Satai.." 'Oku a'u mai ai 'a e fekau 'o e 'Etivení 'i hotau Ki'i Amá. Ko e fakakaukau 'o e le'ó ko e fakasino ai 'a e mo'ui tui 'o hā ia 'i he fakamā'op'opo faka'aho mo fakamomēniti 'oku fai ki he mo'uí ke fakamahino 'oku mo'ui pea fakasino 'a e tuí. Ko e fakakaukau fehangahangai 'o e "le'ó" 'i he talanoa ko ení, ko e "mohe," pe ko e taipe fakalaumālie 'o e ta'etokanga, fakafiefiemālie, fakata'eta'ekuhá mo e mātuaki li'aki 'a e tauhi ki he 'Otuá he 'oku pau 'a 'ene toe 'hā'ele mai ke fakamaau 'a e mo'uí mo e maté fakatou'osi. Kapau 'oku 'ikai ke tau fakatokanga'i 'a e pule 'a Sihová 'i he 'etau me'a kotoa pe, kau ai 'a 'etau mānavá, koloá, fānau, uaifi, husepāniti, pa'angá pea tā 'oku tau kei "mohe" fakalaumālie pe. Kapau 'oku 'ikai ke tau fakatokanga'i 'a e tāufehi'á, 'itá, lotokoví, 'afungí mo e ngaahi angahala 'oku toka 'i hotau lotó, pea 'oku mahino 'oku tau kei "mohe" fakalaumālie pe. 'Oku 'ikai ke 'uhinga 'a 'etau 'a fakalaumālié kuo tau poto ai he mo'uí pea tau hao ai mei he ngaahi angahala mo e faingata'a 'o e mo'uí ni. Ka 'oku tau 'ā 'o le'o 'o 'ilo ai 'a 'etau tōnounou fakalaumālié pea mo 'etau fiema'u 'a e 'Otuá 'i he 'etau mo'uí.

Lotu, Anau mo e `Aukai: Tongi ia ki hota loto KO e tau ta'etuku e; Pea 'oua te ta 'oho, Ka ta fa'a 'ukuma pe. Fai tangane, Fai tangange! Ko e 'Eili 'oku kau. Fai tangane, Fai Tangane! Fai tangane 'i he tau. 'Emeni.

Sapate, Novema 29: *Sapate ʻUluaki ʻo e ʻEtiveni. (Lanu Valeti pē Pulū).*
Lēsoni: ʻAisea 64:1-9; Saame 80:1-7, 17-19; 1 Kolinito 1:3-9; Maʼake 13:24-37.

Mōnite, Novema 30: Lau Folofola – ʻAisea 40:1-11.

Kiʼi Ama: ʻAisea 40:1, "Mou fakamānava, fakamānava hake hoku kakaí – ko e folofola ē ʻa homou ʻOtuá. (TMB) OKU behe e ho mou Otua, Mou fakafiemalieʻi, mou fakafiemalieʻi, a hoku kakai. (TWB)

Pou ʻAo: Ko e tohi ʻeni ʻa ʻAisea lolotonga ʻo e nofo pōpula ʻi Papiloné. Naʼe ʻikai ke ngata ʻi hono keina kinautolu fakapolitikale mo fakapuleʼanga, kae mahulu atu ʻa hono taki pōpulaʼi fakalaumālie mo fakaeloto kinautolu, ʻo taʼaki fakaʼauliliki ʻa e ngaahi moʼoni ne nau tauhi mo tui ki aí. Naʼe mātuʼaki mole ʻa ʻenau ʻamanakí, he kuo lifusia ʻa e moʼuí pea honge faingamālie. Pea ʻi he uhouhonga ko iá, ʻoku ongo mai ʻa e tala ʻa ʻAiseá, "mou fakamanava hake," "fakafiemālie." Ko e liliu eni mei he lea faka-Hepelū ko e *nacahmu*. ʻI he ʻene tuʼu faka kalamá ko e fekau ʻeni ke fakahoko ki he tokolahi *(plural imperative)*. Ko e uki ke "faka-mālohi," "faka-loto-lahi," pe "faka-haofi"ha falukunga kakai. ʻOku ʻikai ko e uki ʻeni ke fakahoko pe ʻe kita kia kita. Ka ko e uki ke liliu ai ʻa e taʼau ʻo e faingataʼá, līfusiá mo e mamahi ʻa ha kakai kehe, pea toe fakapapauʼi mai ʻi hono tanaki mai "hoku kakaí." ʻOku ʻi ai pe ʻa e ngaahi Pāpilone ʻoku tau lolotonga nofo pōpula ai, pea toe lahi pe mo e ngaahi founga faka-mānava hake ʻoku tau fakahoko, ka ʻoku tō mamaʼo mei he fekau ʻa ʻAiseá. Ko e uki mo e fekau ʻa māmaní ke tau feinga ke fakafiemālieʼi mo fakanonga ʻa kita. Ka tau vakai ki he polokalama faka politikale ʻa e Palesiteni mo e Puleʼanga ʻAmelikáa, ko e feinga ke fakatupulekina mo fakapapauʼi ʻoku kei fakautuutu ai pe ʻa e Lahi ʻa ʻAmelika - *Make America Great Again.* Ke toe fakatupulekina ʻa e mafai, koloa, ivi, tekinolosia, mo e ha fua ʻa e ngaahi meʼa ʻokú ne fakasino tokua ʻa e "Lahí", fakalakalaká pea ko ia ʻa e "Lelei Tahá." Naʼa mo e moʼui ʻa e fāmilí, ʻoku tau tulituli ki he ngaahi meʼa ke ne fakalahi ʻa e koloa, mālohi, kahaʼú mo e lelei ʻa e fāmilí. Pea ka lau ki heʻetau moʼui faka foʼituituíʻoku tau tulituli ki he meʼa tatau ʻo tau feinga ke fakapapauʼi hotau kahaʼú, fikefikaʼi mo fakakaukauʼi ʻa e founga ke tau hao ai mo tānaki ai ki hotau "lahí." Ka ko e taimi ʻoku "sio kita" pe ʻa e "fakamānavahake" pea ʻoku hangē ha moʼui kuo moʼua ʻi he kanisā. Ko e talanoa faka metikolo ki he kansā, ko ha foʼi hangatamaki pe ngungu ʻi he sinó ʻoku fakatupulekina pe ʻe he sinó ke moʼui - ʼoku taufetuku ki ai ʻa e fanga kiʼi kau sōtia lelei ʻi he sinó, pea ko ʻene tupulekiná, ko e mate ia ʻa e sinó. Ko e taimi ʻoku *siokita* ai ʻa ʻetau fakamānavahe haké, ʻoku tau mate faka-laumālie ai. ʻOku hoko ʻa e founga ʻa māmani ke toe tafunaki ʻa e manavahé mo e hohaʼá, ʻo tau femoʼuekina ai pe ʻi he tulituli ke fakaili ʻa e ngaahi founga ʻoku tauhi ki he mafi ʻo e tangatá. Pea tau moʼua ai, ʻi he feʼauʼauhí, siokitá, fai fakamaau mo e tāufehiʼá. Te tau ala liliu ʻa e taʼau ʻo e hohaʼá mo e manavahé ʻi heʻetau liʻaki ʻa ʻetau falala ki he meʼa te tau lavá ka tau falala ki he ivi mo e mafi ʻo e ʻOtuá ʻo meʼangāueʻaki ʻa ʻene kelesí ke faka lotolahiʼi, fakaivia, mo fakahaofi ha kakai kehe. Tau tulituli ke tau hoko ko e kau fakafiemālie moʼoni - ʼo fou ʻi he ʻetau leá, fetauhiʼakí mo e feʼaofaʼaki ʻoku moʼoni.

ʻĀnau, Lotu mo e ʻAukai: Meʼa ngāue ʻaki au ʻEiki ke u "fakamanava hake" ʻa kinautolu ʻoku moʼulaloa ki he loto hohaʼá mo ʻikai maʼu ha nonga mo ha fiemālié. ʻEmeni.